

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Katarina Tolar

Mentorica: doc. dr. Smilja Amon

**PIL IN NJEGOVIH 50 LET VPLIVANJA
NA VREDNOTE MLADIH**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO VSEBINE

UVOD	2
1. MNOŽIČNI MEDIJI	5
1.1 Pomen množičnih medijev	5
1.2 Funkcije množičnih medijev	6
1.2.1 Socializacijska funkcija	6
1.2.2 Socialna interakcija in integracija	7
1.3 Vpliv množičnih medijev	8
1.3.1 Vpliv medijev na mlade	9
2. PIONIRSKI LIST V ČASU IN PROSTORU	13
2.1 Medijske razmere v Sloveniji 1948 – 1998	14
2.1.1. Mladinski tisk	15
3. PIONIRSKI LIST – SPLOŠNI OPIS	17
4. ANALIZA PIONIRSKEGA LISTA PO OBDOBJIH	19
4.1 Prvo obdobje: 1948 – 1952	19
4.1.1 Analiza Pionirskega lista	22
4.1.2 Sklepna ugotovitev	27
4.2 Drugo obdobje: 1953 – 1963	28
4.2.1 Analiza Pionirskega lista	30
4.2.2 Sklepna ugotovitev	35
4.3 Tretje obdobje: 1964 – 1974	36
4.3.1 Analiza Pionirskega lista	38
4.3.2 Sklepna ugotovitev	43
4.4 Četrto obdobje: 1975 – 1990	44
4.4.1 Analiza Pionirskega lista	46
4.4.2 Sklepna ugotovitev	52
4.5 Peto obdobje: 1991 – 1998	53
4.5.1 Analiza Pila	54
4.5.2 Sklepna ugotovitev	59
5. SKLEP	60
LITERATURA	62

UVOD

Tiskani medij kljub večji priljubljenosti, privlačnosti in hitrosti avdiovizualnih medijev in interneta nedvomno ohranja eno od svojih prednosti in to je trden zapis v času in prostoru, ki ga je mogoče kadar koli znova prebrati. Tiskani medij je bil tudi prvo sredstvo množičnega obveščanja in zato sega najdlje v zgodovino. Je dragocen zgodovinski vir in svojevrstno ogledalo časa. Svojevrstno zato, ker dejansko skoraj nikoli ne odseva le »čistih« informacij o tem, kaj se je v nekem obdobju dogajalo. V ozadju je bila vedno (in je še danes) težnja po medijski konstrukciji realnosti. Večina občinstva je od nekdaj imela stik le z majhnim delom realnosti oziroma dostop le do omejenega števila informacij. Mediji pa to s pridom uporabljajo, tako da občinstvu ponujajo svojo, medijsko podobo realnosti. Tej podobi lahko rečemo konstrukcija prav zato, ker pri njej ne gre za čist prenos informacij. Tudi v informativnih žanrih, ki naj bi bili najbolj »čisti« in osvobojeni novinarskega komentarja in konstruiranja, se to pogosto izraža, morda le v obliki neobjektivno uporabljenega pridevnika ali pa celo v dejstvu, o čem novinar piše in kaj zamolči. Skupaj z znanjem o medijskih prijemih v posameznem zgodovinskem obdobju nam take podrobnosti o času lahko povedo nekaj povsem drugega, kot pa je dejansko hotel sporočiti novinar.

Tiskani mediji so tudi ogledalo vrednot, ki so v nekem zgodovinskem času veljale za javno sprejemljive. To je zlasti očitno v mladinskem tisku, kjer je ena od glavnih funkcij medijskega sporočila vzgojna funkcija, torej posredovanje in navduševanje za določene vrednote. Podatek o tem, kakšne vrednote uredniki mladinskega tiska hočejo posredovati mladim, po eni strani izdaja njihovo željo, kakšno družbo hočejo imeti, po drugi strani pa govori o omejitvah, katere vrednote v določenem obdobju sploh pridejo skozi filtre. V socializmu jih je določalo predvsem politično in državno vodstvo, v kapitalizmu pa je ta vloga (v bolj ali manj očitni obliki) pripadla oglaševalcem in medijskim lastnikom.

Prav zato, ker so v mladinskem tisku vrednote prisotne že po definiciji, sem se odločila, da medijski vpliv na vrednote in spreminjanje vrednot, ki jih je tiskani medij posredoval v zgodovini, raziščem v mladinskem časopisu Pionirski list, pozneje Pil. Diplomaska naloga raziskuje vrednote v Pionirskem listu od njegovega nastanka leta 1948 do njegove petdesetletnice 1998 in odkriva njihovo povezavo z velikimi družbenimi spremembami, ki jih je v obdobju petdesetih let doživela Slovenija. Pri tem sta zastavljeni dve hipotezi:

- a) Prikazane vrednote v Pionirskem listu se spreminjajo in sledijo spremembam v družbeno-političnem razvoju.
- b) Zgodovinska zarez, leto 1991 in osamosvojitve Slovenije, prinaša najbolj temeljne spremembe v časopisu in nove vrednote.

Naloga sloni na dognanjih teorij množičnega komuniciranja, posebej se ustavi pri pomenu, funkcijah in vplivu množičnih medijev. Poudarja tiste funkcije, ki so pomembne za raziskovanje mladinskega časopisa, prav tako je pri vplivu poseben poudarek namenjen vplivu medijev na mlade. V zgodovinskem okviru je na kratko povzeta zgodovina Slovenije od leta 1948 do 1998. Na kratko so opisane medijske razmere na področju slovenskega tiska v tem obdobju, znotraj tega tudi značilnosti mladinskega tiska. Splošni opis Pionirskega lista je uvod v empirični del, analizo Pionirskega lista.

Empirični del je zgrajen s pomočjo zgodovinsko-analitične metodologije in vsebuje analizo časopisnega gradiva iz izbrane periodizacije. Analiza je potekala v zgodovinskem in ideološkem kontekstu razvoja slovenske družbe po 2. svetovni vojni. V nalogi je obdobje 1948-1998 razdeljeno na pet manjših obdobj: 1948 – 1952, 1953 – 1963, 1964 – 1974, 1975 – 1990 in 1990 – 1998. Ta razmejitev je povzeta po II. knjigi Slovenske kronike XX. stoletja, ki je bila tudi osnova za zgodovinsko oznako vsakega obdobja. Vsako posamezno obdobje naloga najprej osvetli s petih zornih kotov: na kratko opiše politično ureditev, gospodarstvo, družbeno podobo, kulturo časa in odnos država – Cerkev. Na ta način poskuša predstaviti razmere, ki so vplivale na življenjski slog ljudi in na njihove vrednote, in tudi čas, v kakršnem je nastajal Pionirski list.

V vsakem obdobju naloga obravnava pet števil Pionirskega lista. Na izbiro so vplivali različni dejavniki: pregled skuša spremljati začetek in konec šolskega leta, novoletna praznovanja, pomembne zgodovinske dogodke in prelomnice v uredniški politiki Pionirskega lista. Vključene so torej predvsem tiste številke, za katere je bilo hipotetično mogoče pričakovati, da bodo nudile potrditev ali zanikanje izbranih vrednot. Zaradi vsebinske enoličnosti števil Pionirskega lista, ki so izhajale denimo ob praznikih, povezanih z NOB, se jim naloga izogiba.

Analiza je še natančneje opredeljena s tem, da ne opazuje in spremlja vseh vrednot v izbranih številkah, ampak si na začetku izbere najbolj pogoste vrednote, ki pa so se v poznejših obdobjih seveda spreminjale; nekatere so izginile, pojavile so se nove. V prvem obdobju so tako obravnavane naslednje vrednote: učenje, domovina, svet (odnos do tujih držav), gmotne dobrine, religija in dosežki obdobja. V drugem obdobju so vse prejšnje razen dosežkov obdobja, ki jih je zamenjal prosti čas. V tretjem obdobju so iste kot v drugem razen religije, ki jo je zdaj zamenjala ekologija in zdravje. V četrtem obdobju: učenje, domovina, družbena kritika, svet, gmotne dobrine in mladost. V petem obdobju: domovina, znanje, zabava, mladost, strpnost in znova religija. Delno so bile torej vrednote določene vnaprej, na podlagi predvidevanja, povezanega z zgodovinskimi okoliščinami, delno pa je izbiro vrednot narekovala sama analiza.

Naloga je za analizo v izbranih številkah pregledala predvsem prispevke, ki so predstavljali potrditev ali zanikanj izbranih vrednot. Spremljala je, kako so se vrednote v prispevkih spreminjale, katere so ostajale iste, katere so izpodrinile druge. Ta dogajanja na področju vrednot je sproti povezovala z zgodovinskim razvojem, ki je pogojeval spremembe.

1. MNOŽIČNI MEDIJI

1.1 Pomen množičnih medijev

Množični mediji imajo v sodobni družbi pomembno vlogo. Že od njihovega začetka jih povezujemo z bojem za svobodno izražanje mnenja in za demokracijo. Danes pravzaprav ni več družbenega fenomena ali problema, ki ga ne bi na nek način povezovali z delovanjem ali učinki množičnih medijev. Ob tako veliki dnevni izpostavljenosti medijem se seveda upravičeno sprašujemo, kakšen učinek imajo na svoje občinstvo, predvsem na tisto, ki teh učinkov še ni sposobno razbrati, na primer na otroke. Otroci so v svojem dozorevanju nagnjeni k posnemanju socialnega sveta okoli sebe in ker velik delež njihovega socialnega sveta predstavljajo mediji, bodo seveda posnemali tudi te. Vsekakor pa delež vpliva medijev ni nesporen. Medijem ne moremo pripisati vse krivde za različna deviantna vedenja, tako kot se to zadnje čase pogosto dogaja. Otrok je vendarle postavljen v širši družbeni kontekst, ki ga je pri raziskovanju vzrokov za neko vedenje treba tudi upoštevati.

Tudi med komunikološkimi raziskovalci se je uveljavilo mnenje, da so mediji v sodobni družbi vedno pomembnejši dejavnik. D. McQuail trdi, da je to zato, ker so mediji:

- vir moči – potencialno sredstvo vpliva, nadzora in inovacij v družbi; primarno sredstvo prenosa in vir informacij, ki so potrebne za delovanje večine družbenih institucij;
- prizorišče (ali arena), kjer potekajo številne afere iz javnega življenja, tako na nacionalni kot na mednarodni ravni;
- glavni vir definicij in podob družbene realnosti in s tem tudi prostor, kjer se konstruira, shranjuje in najbolj vidno izraža spreminjajoča kultura in vrednote družbe in skupin;
- osnovna pot do slave in statusa slavne osebe kot tudi do učinkovitega nastopa v areni javnosti;
- vir naročenega in javnega sistema pomena, ki nudi osnovo za tisto, kar šteje kot »normalno«;

(McQuail, 1994: 1)

S. Splichal povzame številne definicije množičnega komuniciranja in ugotavlja, da so v večini primerov mediji opredeljeni kot sredstva, ki kvantitativno omogočajo povečanje obsega produkcije sporočil in tako razširijo krog sočasno komunicirajočih s premagovanjem časovne in prostorske oddaljenosti med ljudmi. (Splichal, 1981)

Wright Mills navaja naslednje lastnosti množičnih medijev oziroma osnovno psihološko formulo množičnih komunikacijskih sredstev:

1. množična komunikacijska sredstva povedo človeku iz množice, kdo je – podeljujejo mu identiteto;
2. povedo mu, kaj hoče biti – usmerjajo njegova prizadevanja;
3. povedo mu, kako doseže te cilje – dajo mu tehniko;
4. povedo mu, kako naj si dopove, da je na cilju, kadar v resnici ni – pokažejo mu, kako zbeži od resnice;

(Mills v Vreg, 1990: 37)

1.2 Funkcije množičnih medijev

Množični mediji so v družbi postali nosilci številnih pomembnih funkcij. V obilju informacij smo jih pooblastili, da namesto nas izbirajo relevantne informacije, nam jih prodajajo in razlagajo. Na ta način nas povezujejo z oddaljenimi dogajanja in z oddaljenimi medijskimi občinstvi. S svojo interpretacijo nas učijo, kako naj se odzivamo na okolje, v katerem živimo. Nenazadnje nas tudi zabavajo. Politolog Harold Lasswell je te funkcije množičnih medijev opredelil kot:

1. informacijsko funkcijo oz. nadzorovanje okolja;
2. interpretacijsko funkcijo oz. korelacija delov družbe in odzivanje na okolje;
3. socializacijsko funkcijo oz. prenos kulturne dediščine;

Charles R. Wright je trem temeljnim funkcijam iz Lasswellove koncepcije dodal še četrto:

4. zabava;

(Lasswell v Vreg, 1990: 50)

1.2.1 Socializacijska funkcija

V mladinskem tisku ima socializacijska funkcija pomembno vlogo, saj je prav v obdobju odraščanja proces socializacije najbolj intenziven. Socializacija najprej poteka v primarni skupini (v družini), v sekundarnih skupinah (šola, cerkev, društva, prijatelji) in pozneje tudi v procesu dela. Pomemben delež pri uvajanju v družbeno sprejemljiv način življenja imajo množični mediji. Po F. Vregu je socializacijski vpliv množičnih medijev v sodobnih industrijskih in postindustrijskih družbah izjemno okrepljen in pravzaprav že prevladuje nad primarno in sekundarno socializacijo.

Medijsko socializacijo lahko /.../ razumemo kot posredovanje (raznolikh, včasih celo nasprotujočih) vodilnih medijskih simbolnih osebnosti, vrednot in norm kakor tudi posredovanje miselnih in vedenjskih vzorcev, ki šele omogočajo življenje v kompleksno organiziranih družbenih sistemih in hkrati služijo ohranitvi in razvoju družb. /.../ Tu ne gre za procese prepričevanja, marveč se sproža kompleksen refleksijski proces glede na tisto, kar človek dnevno prebere, sliši ali vidi.

(Vreg, 1990: 55)

Množični mediji s socializacijsko funkcijo skušajo mladega človeka usposobiti za življenje v družbi: »omogočajo, vzbujajo in šolajo sposobnosti, da človek mnoge in protislovne informacije interpretira (jih »predela«), opravi selekcijo odvečnih informacij, »preživi« konflikte, se nauči biti strpen do drugače mislečih in se kljub interesnemu in vrednostnemu pluralizmu še nekako angažira in obvladuje nasprotja v utečenih oblikah.« (Ronneberger v Vreg, 1990: 55) Seveda pa medijska socializacija deluje skupaj z ostalimi socializacijskimi dejavniki: družino, šolo, vrstniki itd.

1.2.2 Socialna interakcija in integracija

Množični mediji s svojim delovanjem ustvarjajo specifično medijsko občinstvo, ki ima posebne lastnosti. Je razpršeno, običajno ni povezano, a se med člani kljub temu pogosto razvije občutek povezanosti, identifikacije in sočutja. Vreg razlaga, da socialna interakcija in integracija kot funkciji množičnih medijev omogočata razvijanje socialne empatije, indentifikacije z drugimi, občutek možnosti pripadnosti, vzpostavljanje stikov, komunikacijsko interakcijo (konverzacijo s prijatelji) in pomoč pri igranju socialnih vlog (Vreg, 1990).

V okviru te funkcije je treba omeniti še funkcijo oblikovanja osebne identitete, ki jo je razvil D. McQuail in ki zajema okrepitev osebnih vrednot, pridobitev modelov vedenja in identifikacijo z vrednotami drugih v medijih. (Vreg, 1990: 56) Medijsko občinstvo v medijih najde potrditev za svoje vrednote, kadar se o njih piše pozitivno oziroma kadar se nasprotne vrednote, pomanjkanje vrednot, označi kot negativno. S tako okrepljenimi vrednotami se razvije določeno vedenje, za katero občinstvo iz medijev lahko sklepa, da bo družbeno nagrajeno in sprejemljivo.

1.3 Vpliv množičnih medijev

Navdušenju ob uvajanju novih medijev (knjige, časopisa, radia, televizije, interneta) je v preteklosti vedno kmalu sledila tudi zaskrbljenost nad vprašanjem, kako bo ta medij vplival na svoje uporabnike, kakšni škodljivi vplivi se skrivajo za njegovimi (na videz) dobrimi lastnostmi. Raziskovanje množičnega komuniciranja je pri tem izhajalo iz različnih predpostavk in dalo zelo različne zaključke o vplivni moči množičnih medijev, vsi pa so se strinjali, da je njihov vpliv precejšen. V vsakem raziskovanem primeru je težko dokazati predvsem to, da je medij res edini in zadosten vzrok za nek pojav.

Raziskovanje medijskega vpliva delimo na štiri faze. V prvi fazi – fazi vsemogočnih medijev, od preloma 19. v 20. stoletje do konca 1930-ih, so medijem pripisovali precejšnjo moč za oblikovanje mnenja in prepričanja, za spreminjanje življenjskih navad in preoblikovanje vedenja, ki deluje bolj ali manj tako, kot to hočejo tisti, ki imajo nadzor nad mediji in njihovimi vsebinami. To fazo predstavlja model hipodermične igle, ki simbolizira, da so medijske vsebine preprosto vbrizgane nemočnemu uporabniku medijev. (McQuail, 1994) Določen dražljaj (medijsko sporočilo) naj bi sprožil točno določeno in enolično reakcijo občinstva, ki je povsem pasivno.

V drugi fazi (1930 – 1960) so raziskovalci skoraj povsem zanikali moč in vpliv medijev. Metode raziskovanja so postale bolj izpopolnjene, teorije in dokazi so pokazali, da je pri raziskovanju vplivov treba upoštevati tudi druge dejavnike in da je delež medijev pri nekem učinku veliko bolj skromen, kot so menili njihovi predhodniki. Mediji nikakor niso brez vpliva, pač pa delujejo skupaj z že prej obstoječo strukturo družbenih odnosov in s posameznim družbenim in kulturnim kontekstom. Ti dejavniki so ključni pri oblikovanju mnenja, stališč in vedenja, kot tudi pri izbiri medija, pozornosti in odziva občinstva. (McQuail, 1994) Vprašanje je torej, kakšno medijsko sporočilo občinstvo izbere in zakaj. Ta smer, imenovana *uses and gratification*, je pretirano poudarjala pomembnost občinstva.

Tretja faza se je začela leta 1960 (traja do 1980) s prihodom televizije, ki je pritegnila pozornost občinstva s še večjo močjo. Zagovorniki te faze so bili kritični do svojih predhodnikov, ki so medijem pripisovali malo ali nič vpliva, češ da so gledali le na kratkoročne učinke na posameznika (npr. med volitvami) namesto, da bi se osredotočili na

dolgoročne učinke na vso družbo in institucije. V četrti fazi (po letu 1980) so se oprli na behaviorizem in iskali korelacijo med stopnjo »izpostavljenosti« medijskemu dražljaju in izmerjenimi spremembami v stališčih, mnenju, obveščenosti ali vedenju, pri tem so upoštevali tudi številne druge spremenljivke.

V četrti fazi nastane kompromis med nasprotujočima si smerema raziskovanja medijskega vpliva. Zdaj je najpomembnejši vpliv medijev ta, da konstruirajo pomene in jih sistematično ponujajo občinstvu, ki po taki ali drugačni obliki pogajanja vključijo (ali pa ne) te pomene v svoje osebne strukture pomenov. Te je največkrat že prej oblikovala kolektivna identifikacija. Pomembno vlogo pri tem procesu ima družbeni kontekst sprejemnika.

D. McQuail pravi, da si je te razlike v raziskovanju vpliva medijev mogoče razlagati tudi z možnostjo, da so mediji v času krize ali povečane pozornosti (npr. med vojno ali ob padcu komunizma) dejansko bolj vplivni. (McQuail, 1994: 333) Ljudje za številne zgodovinske dogodke pač pogosto izvedo le iz medijev in ti lahko to izkoristijo. Prav tako je verjetno, da so v času sprememb in negotovosti veliko bolj odvisni od medijev, od njihovega informiranja in usmerjanja. Dokazano je tudi, da so mediji veliko bolj vplivni pri zadevah, ki so zunaj človekovega neposrednega izkustva.

1.3.1 Vpliv medijev na mlade

Mediji učinkujejo dolgoročno. »Dolgoročno nas učijo, kdo je v družbi več vreden in kdo manj, kakšen je splošno sprejet vzorec obnašanja do drugačnih ljudi, kot so etnične in socialne manjšine, kako naj se obnašamo kot moški in ženske itd.« (Košir v Erjavec, 1998: 35) Če četrto fazo raziskovanja medijskih učinkov po D. McQuailu apliciramo na otroško občinstvo, lahko rečemo, da »pri procesu sprejemanja medijska sporočila naletijo na mišljenjsko in čustveno strukturo otrok in na njihovo socialno izkustvo. To, kar otrok nosi v sebi, in medijski apeli skupaj oblikujejo dejanski vpliv medijev.« (Erjavec, 1998: 35) Ne moremo torej trditi, da so bili nasilni filmi edini vzrok za nasilno vedenje mladostnikov, ki so v ameriški gimnaziji streljali na svoje vrstnike. Nasilno medijsko sporočilo je vsekakor moralo naleteti na ustrezno zmedeno mišljenjsko strukturo, ki je vrh tega najbrž bivala še v socialno ogroženem okolju.

Mladinski tisk v procesu socializacije vsekakor deluje socializacijsko. Posreduje vrednote, znanje in izkušnje. (Erjavec, 1998) Vprašanje pa je, kakšne vrednote posreduje? Kdo je tisti, ki določi, katere vrednote bi bilo pametno predstaviti in ponuditi mlademu človeku kot najboljše in družbeno sprejemljive? In koliko pri tem upošteva vrednote, ki so med mladimi že prisotne? Na to vprašanje vsako zgodovinsko obdobje daje drugačen odgovor. Vrednote se spreminjajo skupaj z zgodovinsko-družbenimi dogajanjem, kar kažejo tudi številne raziskave med mladimi. Raziskava Fakultete za družbene vede (takrat FSPN) leta 1982 je denimo pokazala, da so na vrhu lestvice po pomembnosti za mlade mir na svetu, svoboda in enakost (Pšeničny et al, 1982: 213), torej »velike« vrednote, oprte na močne ideologije. V sredini 1990-ih pa so najpomembnejše: materialna in socialna varnost, prijateljstva in medsebojni odnosi, zdravo okolje in kvaliteta vsakdanjega življenja (Ule, 1996: 242), torej vrednote, ki so bližje posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu.

Seveda je treba upoštevati, da je Slovenija leta 1982 živela še v bistveno manj demokratičnih razmerah in da drugačne vrednote verjetno ne bi našle prostora na vrhu lestvice pomembnosti v raziskavi, ki jo je objavila javna institucija. Kritičnost na primer že ni bila med zaželenimi, če pogledamo naslednji stavek Zveze socialistične mladine Slovenije, zapisan leta 1982: »Nezadovoljstvo z obstoječim kot značilnost mladosti lahko v naši družbi označimo kot napredno le, kadar le-to nastopa kot ustvarjalna sila nadaljnjega razvoja socializma oziroma samoupravljanja.« (Pšeničny et al, 1982: 8)

Vzorec raziskave iz leta 1982 je zajemal 865 ljudi starih od 15 do 27 let.

Mladi 82	% uvrščanja na 1., 2., 3. mesto
1. Mir na svetu	69
2. Svoboda	48
3. Enakost	29
4. Varnost domovine	27
5. Sreča	24
6. Družinska varnost	21
7. Občutek, da si nekaj dosegel	15
8. Udobno življenje	12
9. Zrela ljubezen	11
10. Razburljivo življenje	8
11. Užitek	4
12. Družbeno priznanje	3
13. Odrešenje	2

Vir: Pšeničny et al, 1982: 212

Raziskava, ki jo navaja M. Uletova (Mladina 93), pa je potekala na vzorcu 2300 dijakov in dijakinj v Sloveniji.

Odgovori na vprašanje:

Mladi ljudje na različne načine ocenjujejo stvari in okoliščine v družbenem življenju. Označi, koliko se tebi zdijo zaželjene naslednje okoliščine in situacije.

Mladi 93	% zelo zaželenih odgovorov
1. Biti sam svoj gospodar	75,0
2. Živeti urejeno partnersko življenje	67,1
3. Dober materialni položaj	60,0
4. Postati znan v svojem poklicu	56,3
5. Zabavati se po mili volji	51,1
6. Ugleden družbeni položaj	37,0
7. Postati slaven v športu	28,7
8. Biti na vodilnem položaju	25,7
9. Kazati svojo nacionalno pripadnost	24,4
10. Živeti v skladu z naukom svoje vere	19,9
11. Potrditi se z delom v političnih strankah	4,7

Vir: Ule, 1996: 242

Primerjava obeh raziskav je otežena, ker so vrednote v raziskavi iz leta 1993 definirane mnogo podrobneje kot v raziskavi leta 1982. Že groba primerjava pa pokaže, da so v raziskavi 82 prve štiri najpomembnejše vrednote povezane z ideološko usmeritvijo časa, komunizmom, in z nacionalno pripadnostjo, medtem ko so v raziskavi 93 prve štiri vrednote naravnane veliko bolj individualistično in nimajo z nacionalno pripadnostjo nobene zveze. *Nacionalna pripadnost* se v raziskavi 93 pojavi šele na devetem mestu.

Vrednote, ki so bližje posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu, so tako v raziskavi 93 na prvih mestih, v raziskavi 82 pa so se morale umakniti bolj ideološkim vrednotam. *Sreča, družinska varnost, udobno življenje* idr. se pojavljajo šele od petega mesta navzdol. *Zrela ljubezen* je na primer šele na devetem mestu, medtem ko je v raziskavi 93 približno primerljiva vrednota *Živeti urejeno partnersko življenje* na drugem mestu.

Družbeno priznanje je v raziskavi 82 na predzadnjem mestu z le 2% uvrščanja na pomembno mesto, približno primerljiva vrednota *Postati znan v svojem poklicu* v raziskavi 93 pa je na četrtem mestu s kar 56,3 % uvrščanja na pomembno mesto. Nasploh sta v raziskavi 82 le dve vrednoti zastavljeni tako, da je v njiju razvidna želja po osebni uspešnosti v družbi: *Občutek, da si nekaj dosegel* in *Družbeno priznanje*. V raziskavi 93 je takih kar pet vrednot: *Postati znan v svojem poklicu, Ugleden družbeni položaj, Postati slaven v športu, Biti na vodilnem položaju* in *Potrditi se z delom v političnih strankah*.

Odrešenje kot edina religiozna vrednota v raziskavi 82 je na zadnjem mestu z le 2 % uvrščanja na pomembno mesto, v raziskavi 93 je primerljiva vrednota *Živeti v skladu z naukom svoje vere* na predzadnjem mestu, a z nekoliko višjim odstotkom po pomembnosti 19,9 %. Zadnje mesto v raziskavi 82 tako nakazuje popolno distanciranje mladih od religije oziroma duhovnega življenja, v raziskavi 93 pa zadnje mesto zaseda vrednota *Potrditi se z delom v političnih strankah*, kar nakazuje popolno distanciranje mladih od politike.

Petdesetletno prizadevanje glavne politične stranke, da bi mlade navdušili za svoje delovanje in jih distancirali od religije, je torej privedlo do zanimivega rezultata - da se mladi leta 1991 najbolj želijo distancirati od politike.

2. PIONIRSKI LIST V ČASU IN PROSTORU

Raziskovanje Pionirskega lista je postavljeno v zgodovinski okvir, ki obsega številne in korenite spremembe v državi, družbi in načinu življenja. Časopis je začel izhajati leta 1948. Tedaj je socialistična Jugoslavija z eno samo vladajočo stranko, Komunistično partijo, po informbirojevskem sporu prenehala posnemati državno ureditev Sovjetske zveze in se od držav Vzhodne Evrope tudi začela oddaljevati. Zaveznice je zdaj iskala na Zahodu in od tam dobivala denarno pomoč. V državi se je razvila samoupravna oblika socializma, z zahoda pa je začela pritekati zahodna miselnost in življenjski vzorci. Prebivalci so si želeli zahodnega življenjskega sloga, hkrati pa so uživali pridobitve socializma, kot so polna zaposlenost, brezplačno šolanje, zdravstvena in socialna zaščita itd. Povojni duh kolektivnosti in čas skupnih udarniških akcij se je počasi umikal. V šestdesetih se je še manifestiral na protestnih shodih, potem pa ga je vedno bolj izpodrival individualizem. Ta se je kazal tudi v načinu preživljanja prostega časa, ki so ga ljudje zaradi modernizacije in posledično krajšega delovnega časa imeli več. Lahko se je začel razvijati turizem in potrošniški način življenja.

Harmonično sožitje šestih republik Jugoslavije je bilo z vsakim desetletjem bolj problematično. V državi s tako neenotno razvitimi republikami je bilo nemogoče voditi enotno gospodarsko politiko, zaradi centralizacije v Beogradu pa je razviti sever moral vzdrževati nerazviti jug. Poleg tega je zaradi močnega političnega vpliva na gospodarstvo strokovnost pri razvrščanju kadrov pogosto pristala na zadnjem mestu. Skupaj z jezikovnimi in kulturnimi razlikami je takšno stanje postajalo vedno bolj nevzdržno. Slovenija je v osemdesetih že razmišljala o lastni državni ureditvi, sprva še vedno v okviru Jugoslavije, potem pa že kot popolnoma neodvisna država. Konec leta 1990 je na plebiscitu 88 odstotkov volilcev glasovalo za samostojnost in 25. junija 1991 je slovenska skupščina razglasila neodvisno in samostojno državo Slovenijo. (Prunk, 1998)

Nova ustava je uzakonila demokratično državno ureditev in odpravila komunistično prevlado v državi. Prvo desetletje je zaznamovalo zlasti prizadevanje za vključevanje v mednarodne organizacije in zahodnoevropske povezave. Slovenija je zaživela kot kapitalistična država s podobnim potrošniškim stilom življenja kot Zahod.

2.1 Medijske razmere v Sloveniji 1948 – 1998

Pri raziskovanju tiskanega medija, ki je začel izhajati leta 1948, ne moremo mimo dejstva, da je tednik svoj nastanek in velik del obstoja preživel v času socializma, torej v posebnih medijskih razmerah. S. Splichal pravi, da so bili mediji v socialističnih državah »organizirani kot državni ali partijski monopol, da bi varovali in ohranjali socialistični sistem, ki je temeljil na moči oblastnih institucij. Mediji so se razvijali kot kolektivni propagandist, agitator in organizator /.../, brez kakršnekoli kritične («watch-dog») funkcije. Partijski voditelji so jih imeli za instrumente propagande in torej za nadzorovanje »javnega mnenja«, ne pa za njegovo izražanje.« (Splichal, 1992: 4) S. Splichal še dodaja, da so mediji pod državnim ali partijskim nadzorom v socialističnih državah služili propagandi zoper zunanje in notranje »razredne sovražnike«.

Medij s tako jasno razvidnimi filtri je torej idealna priložnost za raziskovanje družbene ureditve časa, saj jo dobesedno zrcali. V prisotnosti ali odsotnosti določenih tem je mogoče videti, kaj je bilo v vsakokratnem obdobju aktualno, sprejemljivo, celo obvezno in po drugi strani nesprejemljivo ali celo prepovedano.

Po drugi svetovni vojni je časopisje v prvih letih »prinašalo smernice za delo, seznanjalo z izkušnjami pri obnovi domovine in graditvi socializma ter opozarjalo na napake pri tem. Nadaljevalo je nalogo osrednjih informativnih glasil OF, za katera je bila značilna agitacijska, vzgojna in mobilizacijska funkcija.« (Enciklopedija Slovenije, 1988: 102) Po podatkih zavoda SR Slovenije za statistiko je v Sloveniji leta 1955 izhajalo 56 različnih dnevnikov, tednikov, mesečnikov in drugih časopisov, 1985 pa že 528. Osrednji slovenski dnevnik je po vojni postal Slovenski poročevalec, ki se je leta 1958 združil z Ljudsko pravico v Delo. Julija 1951 je bil v Ljubljani ustanovljen Ljubljanski dnevnik, ki se je kasneje preimenoval v Dnevnik. V Mariboru se je leta 1952 tednik oziroma poltednik Vestnik preimenoval v Večer in postal dnevnik. (Enciklopedija Slovenije, 1988: 102)

Skupaj z družbenimi spremembami so se spreminjali tudi mediji. Postajali so tehnološko bolj izpopolnjeni in hitrejši; tiskani mediji so te prednosti izkazovali predvsem z večjo ažurnostjo in aktualnostjo. Spreminjala se je tudi medijska politika. Po eni strani so si mediji prizadevali za vedno večjo demokratičnost in kritičnost, po drugi strani pa so bili filtri medijskih vsebin, ki so prej jasno odsevali nadzorovanje javnega mnenja, vedno bolj fini in za neizobraženo občinstvo neopazni, sicer pa še vedno prisotni. Danes jih lahko spremljamo v dnevnikih Delo,

Večer, Dnevnik in najbolj branih Slovenskih novicah, številnih regionalnih časopisih: Dolenjski list, Gorenjski glas, Primorske novice, Vestnik Murska Sobota in nešteti drugih časopisih in revijah (ženske, moške, revije za dom, zdravje, naravo, kulturo, finance itd.)

2.1.1. Mladinski tisk

Specifično komunikacijsko vlogo v družbi opravlja mladinski tisk. V zgodovini meščanskega novinarstva se pojavlja kot »periodika, ki opravlja, zato ker je namenjena mladini, v prvi vrsti vzgojno-izobraževalno funkcijo«. Nad vsebino mladinskega tiska so bedeli mentorji, ki so skrbeli za to, da ne bi morebitne prevratne ideje »slabo« vplivale na mlade bralce. (Amon v Pšeničny et al, 1982: 236) Sodobno pojmovanje mladinskega tiska že bolj upošteva mlado občinstvo, njegove značilnosti in potrebe. K. Erjavčeva pravi, da otroška periodika vsebuje informativno, razvedrilno in izobraževalno vsebino. »Ker je njegovo ciljno občinstvo osnovnošolska mladina, mora biti prilagojen kognitivnim sposobnostim otroka na tej razvojni stopnji. Zato morajo biti besedila enostavna, zabavna, a tudi izobraževalna. V procesu socializacije ta tisk deluje socializacijsko. Posreduje vrednote, znanje in izkušnje.« (Erjavec, 1998: 27, 28)

Po osnovni definiciji mladinsko časopisje zajema periodične publikacije, namenjene otrokom in mladini, ki imajo vse značilnosti časopisja: redno periodično izhajanje (navadno med šolskim letom), dovolj visoko naklado, aktualnost in usmerjenost k določenim bralcem. (Enciklopedija Slovenije, 1993: 177) Nadalje so mladinsko časopisje poskušali natančneje opredeliti številni avtorji:

Fran Ilešič deli mladinsko časopisje na:

- a) otroške in srednješolske ter liste za odraslo mladino;
- b) na liste, ki so pisani za mladino, in na tiste, ki jih piše mladina;

Tone Gaspari mladinske časopise razdeli na: idejne (svetovnonazorsko opredeljen), šolske (predvsem z vzgojno-literarno vsebino), reportažne (ob povesti gojijo reportažo) in propagandne (predvsem za člane društev, organizacij).

Tatjana Hojan jih deli glede na starostne skupine, ki jim je mladinsko časopisje namenjeno:

- a) otroški listi (predvsem za vzgojo otrok, sestavljajo jih vzgojitelji);
- b) dijaški listi (pišejo jih predvsem dijaki osnovnih in srednjih šol, pri urejanju pa jim pomagajo učitelji in mentorji);
- c) študentski listi, ki so večinoma informativni, strokovno novinarsko pa so dobro pripravljene. (Enciklopedija Slovenije, 1993: 177)

S. Amonova razlaga, da je vladajoči razred razumljivo zelo zgodaj spoznal pomen, ki ga lahko imajo periodične publikacije na oblikovanje svetovnonazorske usmerjenosti. »Zato ni naključje, da sta se prva slovenska mladinska časopisa Sprotuletna vijolica (1846) in Vedež (1848) ukvarjala le z nabožno – didaktičnimi problemi, in to v času marčne revolucije, ko se je mladina Dunaja, Pariza, Prage in drugih mest bojevala za demokratične ideale.« (Amon v Pšeničny et al, 1982: 237)

Prav tako seveda ni naključje, da je katoliško usmeritev, ki je v mladinskem tisku prevladovala pred prvo svetovno vojno, po drugi svetovni vojni zamenjal komunistični pečat. Ta je bil bolj ali manj opazen v vsem mladinskem časopisih, ki so izhajali po drugi svetovni vojni. To so bili: Ciciban, Pionir (pozneje poljudnoznanstvena revija Gea), Kurirček (pozneje Kekec), Pionirski list (pozneje Pisani list), Ognjišče in Mavrica (reviji z versko vzgojno vsebino) in strokovne revije za mlade: Tabor, TIM in Presek.

Že spremembe imen pri kar nekaterih mladinskih časopisih, kažejo na velike spremembe v tranzicijskem obdobju, ko se je Slovenija osamosvojila in začela prehajati iz socializma v kapitalizem. Nova družbena ureditev je s seboj prinesla nove vrednote in drugačne medije za mlade. Pojavilo se je tudi veliko večje število tiskanih medijev za mlade: Faca, Antena, Stop, Smrklja, Kul, Firbec idr.

3. PIONIRSKI LIST – SPLOŠNI OPIS

Pionirski list je od februarja do maja 1948 izhajal kot prevod beograjskih »Pionirskih novina«, od maja naprej pa kot samostojni list za Slovenijo. Najprej je bil pretežno organizacijski časnik, ki je s svojo vsebino spodbujal pionirje k aktivnostim v pionirski organizaciji. Iz leta v leto pa je postajal vsebinsko bolj pester in vedno pomembnejši medij z močnim vplivom na najmlajšo javnost in s tem tudi aktivno udeležen pri oblikovanju in vzgoji pionirjev. Kot navaja Zveza prijateljev mladine Slovenije leta 1983, je poseben poudarek namenjal »samoupravi pionirjev, bratstvu med jugoslovanskimi pionirji, ohranjanju in razvijanju revolucionarnih izročil narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, pionirski solidarnosti z otroki doma in po svetu. S članki prispeva k razumevanju družbenih dogajanj pri nas, seznanja pionirje z življenjem otrok v neuvrščenih deželah in z osvobodilnimi gibanji po svetu.« (Čerin et al, 1983: 245)

Uredništvo je kmalu začelo k sodelovanju vabiti že uveljavljene in tudi mlade pisatelje, pesnike, slikarje, ilustratorje, glasbenike, novinarje, športnike in druge sodelavce (France Bevk, Oton Župančič, Branka Jurca, Leopold Suhodolčan, Božo Kos, pozneje Svetlana Makarovič, Desa Muck idr.). Leta 1968 je Pionirski list začel objavljati Veselo šolo, prilogo, ki je mlade bralce izobraževala na zabaven način. V njej so sodelovali mnogi strokovnjaki za različna področja, tako je Pionirski list postajal vedno bolj kakovosten.

V šolskem letu 1985/86 se je časopis na pobudo bralcev preimenoval v PIL, kar je kratica za Pionirski list. Leta 1991 pa Pionirski list postane Pisani list. Pionirska organizacija se je namreč takrat skupaj s socialistično ureditvijo države bližala koncu, kar se je opazno dotaknilo tudi vsebine Pila – predvsem z odsotnostjo vrednot, ki so bile v ospredju v prejšnjih obdobjih.

Distribucija Pionirskega lista je bila naročniška. Prvo leta izhajanja je časopis imel 16.000 naročnikov, peto leto 40.000, leta 1954 64.000, leta 1960 74.000, v šolskem letu 1997/98 pa 31.700. Leta 1998, ob petdesetletnici Pila, je tedanja urednica Vladka Durjava za časopis Naglas povedala, da je kljub številnim konkurenčnim revijam (Zabavnik, Kratkočasnik, Faca, Antena, Smrklija, Kul, Firbec) Pil ves ta čas obdržal vodilni položaj tednika za najstnike. O uredniški politiki v času, ko se moja analiza Pila konča, je dejala, da se »ob upoštevanju razmer na tržišču pri ustvarjanju Pila trudimo, da smo v korak z mladimi tja do petnajstega

leta, da sledimo njihovim željam in potrebam, da jih s pestrimi in raznolikimi vsebinami informiramo, vzgajamo in izobražujemo, seveda na posreden način, ter zabavamo, da smo aktualni in da spremljamo dogajanje po vsej Sloveniji. Smo uredniki, novinarji, pedagogi in prijatelji naših bralcev.« (Naglas, maj 1998: 2)

Uredniki:

Prvi urednik Pionirskega lista je bil Boris Makovec, od leta 1949 do 1953 Vojko Novak, od 1953 do 1973 Miran Zirkelbach, sledili so Marta Lešnjak, Valter Samide, Suzana Šoster in od leta 1991 do 1998 Vladka Durjava.

4. ANALIZA PIONIRSKEGA LISTA PO OBDOBJIH

4.1 Prvo obdobje: 1948 – 1952

POLITIČNA UREDITEV

Slovenija je po drugi svetovni vojni postala ena od šestih sestavnih delov federativne republike Jugoslavije. Njen razvoj je začel potekati skladno s političnimi stališči in zakoni jugoslovanskih političnih organov. Kljub težnji po vedno večji enotnosti oblasti (in kasneje tudi centralizaciji) je Slovenija, enako kot druge republike, živela avtonomno kulturno in posvetno življenje. Imela je svojo lastno zastavo, ustavo, zakonodajo, parlament, vlado in druge institucije. (Prunk, 1998: 148) Centralizacija je bila bolj občutna na področju vojske (Slovenija je izgubila lastno vojsko) in gospodarstva (Slovenija je kot gospodarsko najbolj razvita republika morala prispevati precejšen delež v finančni proračun za druge republike).

Prva leta po koncu druge svetovne vojne je Jugoslavijo zaznamovala povezanost s Sovjetsko zvezo. Na V. kongresu Komunistične partije Jugoslavije (KPJ) je bilo izrečeno: »Prvi ukrep CK KPJ in naše vlade po osvoboditvi naše države na področju zunanje politike je bil prav v tem, da se Jugoslavija čim tesneje poveže s Sovjetsko zvezo in državami ljudske demokracije, in sicer tako gospodarsko kakor tudi politično in kulturno.« (Dolenc, 2002: 205) Ta usmeritev se je spremenila že poleti 1948 z informbirojevskim sporom med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, ki je nastal zaradi težnje KP Jugoslavije, države in predsednika Josipa Broza – Tita po neodvisnem odločanju in po katerem je Jugoslavija začela iskati drugačno socialistično ureditev, se odpirati na zahod in iskati nova zavezništva na mednarodnem političnem prizorišču. Začelo se je obdobje socialističnega samoupravljanja, v katerem naj bi oblast formalno prevzel delavski razred. (Pirjevec, 1995)

Novemu državnemu in političnemu sistemu je temeljno podobo dajala komunistična oblast, ki je v osnovi posnemala boljševiški sovjetski sistem z eno samo stranko, Komunistično partijo, ki je imela oblast nad vsem javnim življenjem. »Takšen sistem je imel in uveljavljal zelo zoženo razredno predstavo o demokraciji, poleg tega pa se je legitimiral s poudarjanjem svoje vloge in zaslug v protifašističnem boju in pri uveljavitvi 'ljudske demokracije'.« (Prunk, 1998: 148) Tovrstna legitimacija se je največkrat izvajala prav prek množičnih medijev, kot bomo pozneje videli, tudi prek Pionirskega lista.

GOSPODARSTVO

Tudi v gospodarstvu je Jugoslavija najprej posnemala sovjetski model in leta 1947 začela izvajati prvo petletko (petletni načrt za gospodarsko obnovo). Za to obdobje je bila značilna izgradnja elektrarn in pospešen razvoj težke industrije (železarstvo, gradbena, kovinska in kemijska industrija). V Sloveniji je bila zgrajena ali posodobljena večina velikih industrijskih obratov, ki so bili naslednja štiri desetletja med nosilci njene gospodarske moči. (Prunk, 1998: 149-150) Velik del gradbenih in drugih del so opravili s prostovoljnim, udarniškim delom prebivalcev, vojske in prisilnim delom vojnih ujetnikov in političnih zapornikov. Pomembno vlogo v delovnih brigadah je imela tudi mladina. (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 179)

Industrializacija je temeljila na prepričanju, da je le številen delavski razred porok in nosilec socializma. Poleg tega je oblast menila, da se bo s krepitvijo bazične industrije država rešila odvisnosti od bolj razvitih držav. Z nacionalizacijama leta 1946 in 1948 so bili podržavljeni skoraj vsi gospodarski objekti in država je postala lastnik več kot 90 % vsega premoženja v državi. Nekateri izmed obratov so bili pred vojno v rokah Nemcev, številnim domačim lastnikom pa so sodišča zaradi resničnega ali zgolj domnevnega sodelovanja z okupatorjem zaplenili obrat in jih dali v začasno upravo državnim pooblaščenecem. (Pirjevec, 1995) Poleg dejstva, da je ekonomska politika zapostavljala predelovalno industrijo in blago za široko potrošnjo, je bil ključen problem gospodarstva tudi v tem, da so izkušene lastnike državnih obratov zamenjali novi upravitelji, katerih kvalifikacije so temeljile predvsem na politični zanesljivosti, manj pa na gospodarskih in vodstvenih sposobnostih. »Podrejeni so bili politični volji oblasti, ne pa ekonomskim zakonitostim trga.« (Dolenc, 2002: 211)

Industrializacija je naredila veliko škodo kmetijstvu, saj so ob pomanjkanju kapitala za izgradnjo težke industrije finančna sredstva pridobivali prav iz kmetijstva in s čezmernim izkoriščanjem gozdov. Poleg tega je kmetijstvu več škode kot koristi napravila agrarna reforma, s katero so bili razlaščeni tujci, veleposestniki, veliki kmetje, neagrarni lastniki in cerkvene ustanove in s katero se je spremenilo lastništvo približno petine zemlje. Zapuščena območja so kolonizirali, a novi lastniki kmetijstva pogosto niso obvladali in proizvodnja je precej upadla. (Pirjevec, 1995) Kmete so skušali podvreči državi tudi s prisilno kolektivizacijo, zadružništvom in obvezno oddajo pridelkov.

DRUŽBENA PODOBA, ŠOLSTVO

Družbena in socialna podoba Slovenije je po vojni doživljala temeljito preobrazbo. Ljudje so se vračali iz taborišč, pregnanstva, vojne. Država je zmogla nuditi le nizek standard, primanjkovalo je vsega: stanovanj, obleke, kuhinjske posode in hrane, ki jo je država zagotavljala z obveznim odkupom. Z industrializacijo se je začelo povečevati število zaposlenih v industriji in število prebivalcev v mestih. (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 93) V šolskem letu 1946/47 se je spet začel šolski pouk. Prvo leto po vojni so popravili poškodovane šolske stavbe in natisnili veliko novih učbenikov; ti naj bi nadomestili predvojne, ki so jih zaradi »neustrezne« vsebine leta 1945 uničili. Novi učbeniki so bili pogosto prevodi ruskih. »V slovenskih šolah je bilo l. 1948 od štirinajstih učbenikov devet prevodov iz ruščine in pet učbenikov domačih avtorjev. Za nekatere predmete, na primer zgodovino, so bili praktično vsi učbeniki ruski.« (Tomc, 1989: 70) Primanjkovalo je tudi učiteljev, kar so skušali zapolniti z učitelji tečajniki. Ti so se izšolali na kratkih tečajih, kjer so bili ideološki problemi pomembnejši od stroke. (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 133) Sklep Šolske komisije pri CK KPS, 18. decembra 1945, o sistematičnem pregledu šolskih kadrov je bil naslednji: »Pri tem ne bomo gledali v prvi vrsti na strokovno usposobljenost, temveč na politično kvalifikacijo. Glavno je, da je nekdo predan partijec. Komunist se vsega nauči.« (Jančar, 1998: 647)

KULTURA

Tudi v kulturi se je Jugoslavija zgledovala po sovjetskih vzorih, za katere so bile značilne »izrazita idejna enostranskost, ostra cenzura in odsotnost polemiziranja o odprtih vprašanjih« (Dolenc, 2002: 234). Pomen kulture je bil skoraj izključno leninistično pragmatičen. Ljudje naj bi se s pomočjo kulture »naučili bolje upravljati svojo državo, bolje in uspešno delati, živeti kulturnejše življenje in tako pospešiti razvoj svoje domovine v gospodarsko močno in bogato državo«. (Prunk, 1998: 153). Za monopol partijske ideologije tudi na področju kulture je skrbela posebna služba Komunistične partije agitprop (komisija za agitacijo in propagando), ki je nadzirala programe in delo kulturnih ustanov ter izvajala cenzuro del, ki po mnenju komunistične oblasti niso bila primerna za objavo.

Oblast ni dopuščala pluralnosti idej v medijih, kulturnem delu in kulturnih ustanovah. Od umetnikov in znanstvenikov je zahtevala, »da ideje za delo iščejo v ideologiji marksizma – leninizma. Pri tem naj bi kritizirali kapitalistični sistem in hvalili prednosti socialističnega. Pozornosti naj ne bi posvečali posameznikom, temveč kolektivu in družbi kot celoti, saj je bil

v miselnosti vodilnih komunistov posameznik podrejen zahtevam družbe, ki jih je določala Komunistična partija.« (Dolenc, 2002: 234)

Vendar v Sloveniji kljub težkim razmeram na področju kulture ni vladalo mrtvilo. Jeseni 1945 je bila ustanovljena Akademija za likovno umetnost, leta 1947 Slovenska filharmonija, 1948 smo dobili prvi slovenski celovečerni film Na svoji zemlji. Društvo književnikov Slovenije se je leta 1950 sestalo na izrednem občnem zboru in prvič po drugi svetovni vojni zelo kritično spregovorilo o stanju slovenske kulture in družbenih razmer.

4.1.1 Analiza Pionirskega lista

Analizo prvega obdobja zajema prvo številko, ki je izšla 18. 2. 1948, druge štiri so izbrane glede na šolski koledar: ena na začetku in ena na koncu šolskega leta, ena na koncu koledarskega leta in zadnja od četrti obletnici izida prve številke. Prve tri mesece (do 19. 5. 1948) je Pionirski list izhajal kot prevod jugoslovanskega časopisa, potem pa so slovenski pionirji dobili svoj časopis. Prvi urednik (do 23. 12. 1948) je bil Boris Makovec, ki ga je nasledil Vojko Novak. Pionirski list v tem obdobju obsega štiri strani A3 velikosti, pred počitnicami ali prazniki tudi šest ali osem strani.

V prvi številki uredništvo predstavi Pionirski list in pove, kakšen je njegov namen: da bi z njim utrdili pionirsko organizacijo, dosegli čim boljše učne uspehe in s tem »čimveč doprinesli k izgradnji naše domovine in ustvaritvi petletnega plana«. (Pionirski list, 1948) Pionirski list bo svojim bralcem dajal navodila za krožke in delo v pionirskih odredih, poročal o dobrih in slabih pionirjih ter o pionirjih iz drugih jugoslovanskih republik. Uredništvo bralce takoj tudi povabi, naj sodelujejo s svojimi prispevki o tem, »kako se trudijo, da bi postali čim boljši sinovi svoje domovine«. Na koncu uvodnik zaključuje, da je uredništvo prepričano, da bodo pionirji časopis vzljubili »kot list mladega rodu naše bogate, srečne domovine.« (Pionirski list, 1948)

V tem uvodniku so nakazane bolj ali manj vse vrednote, ki jih v Pionirskem listu zasledimo v prvem obdobju: učenje, delo, vestno izvrševanje pionirskih dolžnosti, občutek za skupnost, kolektivnost, povezovanje s pionirji iz drugih jugoslovanskih republik in s širšo domovino ter ljubezen do domovine. Povezava z zgodovinskim obdobjem je očitna. Petletni plan v

gospodarstvu se tiče tudi šolarjev; oni lahko pri njegovi izpolnitvi pomagajo s pridnim učenjem. Vse je usmerjeno v graditev domovine: fizične in tiste v glavah ljudi.

Izbrane vrednote, ki jih Pionirski list posreduje bralcem v prvem obdobju:

UČENJE

Spodbujanje k učenju je v prvem obdobju eden ključnih namenov Pionirskega lista, saj praktično ni številke, v kateri se to ne bi v takšni ali drugačni obliki pojavilo. Največkrat gre za besedo uredništva, ki pionirje ob začetku šolskega leta ali drugega polletja motivira, ob koncu šolskega leta pa hvali. Učenje se v tem obdobju tudi največkrat pojavlja v pismih bralcev, ki ponavadi opisujejo svoj napredek, kot na primer poročilo pionirske čete, ki je bila v prvem polletju najslabša, potem pa so se vsi skupaj potrudili in postali najboljši. (Pionirski list, 1948) Poudarjen je optimizem, vera v človekov napredek, v to, da se je mogoče vedno izboljšati, kar kaže na splošno ozračje, ki ga je oblast skušala vzpostaviti v državi in tako ustvariti delovno klimo za zgraditev domovine.

Bralcem je jasno definiran tudi pomen njihovega učenja – učijo se za svojo domovino, da bodo nekoč lahko prispevali svoj delež k njenemu napredku. »Oboroženi z znanjem boste lahko izvršili velike naloge, ki vam jih zastavljata naš petletni plan in tovariš Tito.« (Pionirski list, 1948) Pionirski list bralcem da vedeti, da je učenje prav tako pomembno kot vsako fizično delo: »Vsaka dobro opravljena naloga, vsak dobro obvladan predmet je v veliko veselje domovini, velik prispevek domovini, prav tako kot vsaka izkopana tona premoga, železa, žita, vsak most, /.../. (Pionirski list, 1948) Učijo pa se tudi zaradi tega, da ne bodo delali sramote svoji pionirski četi. (Pionirski list, 1948) Izključni pomen učenja je torej kolektiven – za pionirsko četo, pionirski odred, za domovino in nikoli samo zase.

DOMOVINA

V prvih številkah, ko je Pionirski list še izhajal kot glasilo za vso Jugoslavijo, je vsebinsko najbolj poudarjena Srbija. Na prvi strani je denimo prispevek *Prvi zlet udarnikov Srbije*, v katerem o šolskem delu v prvem polletju in o tem, kako se je treba učiti, piše srbski svetnik prosvetnega ministrstva. Pozneje se prevlada Srbije umakne, močno prisotna pa je še vedno ideja Jugoslavije, ki jo uredništvo posreduje s pisanjem o pionirjih v drugih jugoslovanskih republikah, o jugoslovanskih filmih, tovarnah, uspehih delovnih akcij po republikah in predvsem s prispevki o Titu, jugoslovanski armadi, novi državni ureditvi in praznikih, ki so

povezani z novo ideološko usmeritvijo. Beseda Tito se v prvem obdobju pojavi skoraj prav tako pogosto kot učenje. Prikazan je kot heroj, veliki zavetnik pionirjev brez katerega bi bili reveži. V novoletnem voščilu jim predsednik sindikatov Slovenije napiše: »Učite se vztrajno in pridno, da boste postali čimprej zavestni graditelji socializma pri nas, kajti naša Titova Jugoslavija je predvsem bodočnost Vas mladine! Utrjujte s krvjo priporjeno bratstvo in enotnost naših narodov, ljubite našo partijo in tovariša Tita, ker brez njih ne bi bilo nove Jugoslavije, ne bi bilo boljšega in srečnejšega življenja.« (Pionirski list, 1948)

Počasi Pionirski list začne pisati tudi o Sloveniji in ne le o Jugoslaviji. Leta 1950 se še vedno pojavljajo prispevki o narodnih junakih iz vse Jugoslavije, objavljajo srbsko pripovedko v nadaljevanjih, opazimo pa tudi že prispevke o slovenskih komponistih iz oddaljene zgodovine. Pišejo o slovenski zgodovini, slovenskih umetnikih iz preteklosti, o vzponu na Triglav, pojavi se občutek slovenske zavednosti in ponosa. Gallus je denimo opisan kot »velik glasbeni delavec, ki ga je svetu rodila kranjska mati!« (Pionirski list, 1950)

Čut za domovino zbuja tudi s prispevki o tovarnah. Pišejo, kako so v Litostroju prvič začeli ulivati jeklo in kako je temu prisostvoval tudi Tito, kako je različnim rudnikom, železarnam, Savi kljub težavam uspelo izpolniti petletni plan. (Pionirski list, 1951) Vzgoja za domovino je seveda povezana tudi s politično vzgojo. Leta 1952 jih prispevek *Tovarne delavcem* pouči o zgodovini in o bistvu samoupravljanja: »Toda naši oblasti ni bilo dovolj, da je poddržavila tovarne in trgovine. Delavci morajo postati v pravem pomenu besede gospodarji tovarn.« Pionirski list je torej vnovič zgodovinsko aktualen, saj že napoveduje samoupravljanje.

SVET

V prispevkih o tujih državah se v prvem obdobju na zanimiv način kaže zunanja politika Jugoslavije. V prvi številki, ki je izšla pred informbirojevskim sporom, je še močno izražena povezanost s Sovjetsko zvezo. Prispevek o tridesetletnici Sovjetske zveze opisuje, kako se je vojska krepila, se modernizirala, kako sodobno orožje in sposobne generale ima, kako so odbili »zahrbten napad nemških fašistov« in jih »potolkli v njihovem lastnem brlogu«. Na koncu pisec bralcem zagotovi: »Brez nje (armade, op. K.T.) in neštevilnih sovjetskih herojev bi se zagnila vsa Evropa spet v srednjeveški mrak in temo, ki bi v kratkem objel svet. Živel genijalni tvorec Sovjetske armade in njenih zmag – generalisimus Stalin!« (Pionirski list, 1948) Pionirski list Sovjetsko zvezo predstavlja kot veliko vzornico Jugoslavije, geografsko oddaljeno državo pa mlademu bralcu poskuša približati tako, da mu opiše, kako živijo

tamkajšnji otroci. S tako približanim identifikacijskim likom mu približa tudi politično usmerjenost države: »Življenje otrok v Sovjetski zvezi je brezskrbno in lepo, pestro in bogato: za njih skrbe milijoni delovnih ljudi države delavcev in kmetov.« (Pionirski list, 1948)

Na podoben način mu predstavlja stanje neuvrščenih držav in kapitalizem. Rubrika »Po svetu« je imela na začetku prvega obdobja jasno izražen moralni nauk: kjer vlada kapitalizem, ljudje životarijo v bednih razmerah, ko pa oblast prevzame komunizem, spet posije jasno sonce. Indijo bralcem predstavi takole:

»Toda štiristo milijonov indijskih prebivalce živi siromašno, ker je vse bogastvo Indije v rokah angleških in domačih kapitalistov. Indijski kmetovalec /.../ s svojo družino živi v majhni, umazani kolibi, je samo riž in kdaj pa kdaj pije čaj. /.../ Najboljši možje Indije so zbrani v Komunistični partiji. Njihova moč raste od dne do dne /.../Ta sila bo osvobodila Indijo in pripravila boljše življenje indijskemu ljudstvu in še zlasti indijskim otrokom.« (Pionirski list, 1948)

Po informbirojevskem sporu kmalu usahnejo tudi prispevki o Sovjetski zvezi; v letniku 1950 in 1951 ni o njej niti besede. Veliko se piše o OZN in vedno več o Ameriki in zahodnih državah, s katerimi je Jugoslavija po sporu s Sovjetsko zvezo začela navezovati stike.

GMOTNE DOBRINE

V prvem obdobju so bralci Pionirskega lista živeli v povojnem pomanjkanju. Pionirski list jih spodbuja k iznajdljivosti, naj si igrače in pripomočke za delovne krožke najdejo na cesti, na odpadu, spodbuja jih k zbiranju vsega mogočega. Poučuje jih, da morajo za vse, kar dobijo, biti zelo hvaležni partiji. Pred novim letom pišejo: »Darila, ki jih boste morda prejeli, bodo mala oddolžitve za vašo požrtvovalnost, za vaše učenje in za vse vaše delo. Za vse to moramo pokazati globoko hvaležnost do naše ljudske oblasti, do množičnih organizacij, do naše Partije, ki nam bodo vse to pripravili.« (Pionirski list, 1948)

RELIGIJA

V prvem letu izhajanja se pojavljajo izrazito kritični prispevki o religiji. 16. decembra Pionirski list začne objavljati novo rubriko – v nadaljevanjih začne izhajati znanstveno-fantastična povest sovjetskega pisatelja z naslovom Ptica Mauk, v katero so vključena takratna znanstvena dognanja o nastanku sveta. Uvodnik v povest pa skriva nepričakovano sporočilo:

Za nas je v povesti »Ptica Mauk« važno tudi to, kaj se iz znanstvenih razglabljanj te povesti lahko naučimo ... Pokaže pa nam tudi lepo, na kakšnih trhljih, na neznanju slonečih temeljih so zgrajene vse razne vere v neke »višje sile«. Uvideli bomo, kako že tisočletja – in ponekod še danes – razne vere zavajajo ljudi; kako predstavniki teh ver – ki jih ponekod imenujejo še »čarovniki«, drugod »žreci«, pa »duhovniki« itd. – izrabljajo neznanje ljudi, njihovo nepoznavanje narave in njenih sil – ter jih z bajkami o nekih »višjih, vsemogočnih, božjih silah« drže v svoji oblasti in jih izkoriščajo. (Pionirski list, 1948)

V Pionirski list je prišel tudi zapis o obsodbi in usmrtitvi ustašev avgusta 1948 v Zagrebu: »Glejte, pionirji, tem največjim in najogabnejšim zločincem vseh časov so se pridružili in jih podpirali vsi, ki sovražijo našo novo državo. Celotaki, za katere bi sodili, da bodo oznanjali le mir in ljubezen med narodi, predstavniki vatikanske cerkve s papežem na čelu so blagoslavljali to sodrgo, ji dajali podporo in potuho.« (Pionirski list, 1948)

V zadnji decembrski številki ni o božiču nobene besede, poudarjajo le praznovanje novega leta. Krščanskega obdarovalca otrok Miklavža označijo za prevaro in ponudijo novega dobrotnika, dedka Mraza: »Ni prišel nikakršen izmišljen, zlagan Miklavž od nekod – ne, mi sami smo vam dali darila. In poslali smo vam še dedka Mraza, dobrote, ki vam jih je dala skupnost, v katero spadate tudi vi.« (Pionirski list, 1948) Prvo leto voščilo pionirjem poleg uredništva napišejo tudi številni državni funkcionarji. Naslednje leto je na praznični naslovnici ilustracija, ki prikazuje, kako delavec (in ne dedek Mraz!) otrokom deli darila. Leta 1950 v praznični številki zasledimo prispevek o slovenskih zimskih običajih, kjer se avtor seveda ne more izogniti krščanskim praznikom, ki pa jim pripiše izključno poganske korenine in o njihovi krščanski vsebini ne pove nič. Božič denimo opiše le kot »praznik rojstva sonca«. Leta 1952 otrokom za praznike čestitata le še dedek Mraz in Poštarček, nov lik v Pionirskem listu, ki poseblja uredništvo.

DOSEŽKI OBDOBJA

Pionirski list ob vnovičnem oddajanju radia Ljubljana svoje bralce tudi spodbuja, naj mu prisluhnejo, »radio je namreč kulturna ustanova, ki dviga naše znanje, dviga naše srce in pomaga tako življenju in šoli, da zraste iz nas pravi človek.« (Pionirski list, 1951) Opozarja jih na pionirske oddaje in radijske šole ter tudi objavlja njihov spored.

4.1.2 Sklepna ugotovitev

V prvem obdobju 1948 – 1952 se je Slovenija razvijala skupaj z ostalimi članicami Jugoslavije, katere del je postala po drugi svetovni vojni. Njen razvoj je torej potekal skladno s političnimi stališči in zakoni jugoslovanskih političnih organov. Novemu državnemu sistemu je temeljno podobo dajala komunistična oblast, ki je vladala vsemu javnemu življenju. Za to obdobje je značilna gospodarska obnova, predvsem izgradnja težke industrije in elektrarn. Z industrializacijo se je povečalo število zaposlenih v industriji in število prebivalcev v mestih, po drugi strani so ljudje začeli opuščati kmetije. Država je zmogla nuditi le nizek standard, ljudje so živeli v velikem pomanjkanju. Tudi v medijih, kulturnem delu in kulturnih ustanovah država ni dopuščala pluralnosti. Od umetnikov in znanstvenikov je zahtevala, da ideje za delo iščejo v ideologiji marksizma.

Ta zahteva je zelo očitna tudi v Pionirskem listu. Večina zgodbic na primer govori o partizanih. Vrednote v tem obdobju so času primerne: učenje, domovina, spoznavanje sveta, skromnost pri gmotnih dobrinah in odvrčanje od religije. Pionirski list bralce spodbuja, naj se pridno učijo, da bodo nekoč tudi oni gradili in delali v skupni domovini Jugoslaviji. Zelo močno je spodbujanje narodne zavesti s pisanjem o Titu, dosežkih komunistične partije, narodnih herojih in novih praznikih. V odnosu do sveta je očitna povezava z informbirojevskim sporom, saj naenkrat izginejo vsi prispevki o Sovjetski zvezi. Zaradi nizkega življenjskega standarda tudi Pionirski list spodbuja bralce k skromnosti. Poleg tega avtorji izkazujejo pripadnost oziroma nesvobodo od političnega režima, ki je sovražno nastrojen proti Cerkvi, tako da bralce odvrčajo od religije.

4.2 Drugo obdobje: 1953 – 1963

POLITIČNA UREDITEV

Leta 1953 je bil sprejet ustavni zakon o temeljih družbene in politične ureditve Jugoslavije in Slovenije, ki je omogočil delno demokratizacijo političnega življenja, decentralizacijo gospodarstva in od sredine petdesetih let dvig življenjskega standarda. Seveda o političnem pluralizmu ni še nobenega sledu, še vedno vlada ena stranka. Za zunanjo politiko so bili značilni živahni stiki z Vzhodom in Zahodom, Jugoslavija je postala tudi ena od pobudnic gibanja neuvrščenih in se tako začela odpirati v svet.

Konec petdesetih let so bili mednacionalni spori vse glasnejši, ker je Srbija kazala vedno močnejše hegemonistične težnje. Začeli so govoriti o eni kulturi, enem jeziku in enem narodu, kar bi seveda pomenilo podreditev ostalih narodov Srbiji. Slovenski politiki so se skupaj s kulturnimi delavci začeli upirati beograjskemu centralizmu. Pisatelji so takrat poudarjali, da iskanje »splošno jugoslovanskih kriterijev« v kulturi in »enotne socialistične kulture« zavestno pozablja na dejstvo, da v Jugoslaviji živijo različni narodi, ki govorijo različne jezike in ki imajo zaradi ločenega zgodovinskega razvoja različne kulturne tradicije. (Pirjevec, 1995) Vprašanje kulture in jezika je kot že tolikokrat prej v zgodovini znova dobilo simboličen pomen in postalo obrambni steber slovenstva. Slovenijo je poleg teh nesoglasij vedno bolj motil tudi visoki prispevek, ki ga je morala oddajati v zvezni proračun.

GOSPODARSTVO

S pomočjo Zahoda je Jugoslavija premagala krizna gospodarska leta. Nerealne načrte petletke so opustili. Prisilna kolektivizacija se je končala, sprostilo se je trgovanje s kmetijskimi izdelki, ukinili so bone in živilske karte in s tem omogočili prost nakup izdelkov. Prekomerno investiranje v težko industrijo je zamenjalo enakomernejše investiranje v vse panoge, zlasti v predelovalno industrijo, več pozornosti sta bila deležna tudi promet (Splošna plovba Piran, Luka Koper in leta 1963 letališče Brnik) in trgovina. Samoupravljanje z izvolitvijo prvih delavskih svetov je v razcvetu. Spremembe v gospodarstvu so omogočile visoko stopnjo zaposlenosti in socialne varnosti in s tem dvig življenjskega standarda. Močno se je povečalo število novih stanovanj. (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996)

DRUŽBENA PODOBA

Začelo se je obdobje gospodarskega poleta, hitrega naraščanja narodnega dohodka, zaposlenosti, storilnosti, plač in kupne moči, v trgovinah je bilo mogoče izbirati med vse kakovostnejšimi in raznovrstnejšimi izdelki. Na trgu so se pojavili radijski sprejemniki, mopedi, hladilniki in avtomobili, ki pa so za večino ljudi ostali nedosegljivi do sredine šestdesetih let, saj so večino zaslužka še vedno porabili za hrano, obutev in obleko.

(Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 191) Zaradi industrializacije se je do začetka 60. let zunanja podoba Slovenije in tudi razslojenost njenega prebivalstva zelo spremenila. Povečala so se mestna in industrijska središča, nastala so nova, ljudje so se zaradi zaposlitve selili s podeželja v mesto in tako so v mnogih vaseh ostali večinoma starejši.

Pojavili so se zametki povojnega turizma, ki je bil sprva naravnan izrazito sindikalno – namenjen torej predvsem oddihu delavcev. Potem so počasi začeli napredovati zdraviliška dejavnost, zimski turizem in planinstvo. Leta 1954 je v Sloveniji obratovalo že približno 60 žižnic, Dolina Triglavskih jezer pa je leta 1961 postala Triglavski narodni park (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 195)

KULTURA

Najpomembnejši dogodek za kulturo je bila ukinitve agitpropa leta 1952, po kateri so tudi umetniki lahko začeli iskati stike z zahodnim kulturnim svetom. S tem je bilo konec najostrejše komunistične cenzure, začelo je izhajati vse več revij, ki so med seboj razpravljale. V umetniških delih ni več prevladovala partizanska tematika. V slikarstvu se začne pojavljati abstrakcija, namesto partizanske in delavske pesmi so tu lahkotnejši zabavni, narodnozabavni in jazz ritmi, pesniki z bivanjsko in erotično liriko napovedujejo opustitev socialnega realizma. »Umetniki so se vnovič bolj posvečali malim ljudem in njihovim intimnim doživljanjem, kolektivne ideje velikega družbenega preloma pa so se umikale v ozadje.« (Dolenc, 2002: 235) Leta 1953 izide pesniška zbirka Pesmi štirih, ki kritično gleda na socialistični družbeni red. »Eksistencializem, jazz in abstraktna umetnost so bili za partijske ideologe še vedno dekadentni izrastki propadajočega boržuaznega sveta, toda teh smeri niso več preganjali s policijo in drugimi grobimi političnimi sredstvi.« (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 193)

Leta 1958 je začela oddajati televizija Ljubljana. Priprave na oddajanje so potekale ravno v času hudih trenj med jugoslovanskimi centralisti in zagovorniki samostojnega razvoja osrednjih nacionalnih kulturnih ustanov. »V Beogradu niso skrivali teženj, da bi za Jugoslavijo zadostoval enoten program (seveda beograjski), temu pa so nasprotovali v Zagrebu in Ljubljani.« (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 237) Seveda je bilo televizorjev takrat še malo in gledanje televizije je bil ponavadi pravi družabni dogodek, ob katerem so se zbrali vsi člani družine, sorodniki in sosedi. Razvijati se je začel tudi film, za katerega je v tem obdobju značilen modernizem in družbena kritika. Zaradi pomanjkanja televizorjev, so bile kinodvorane polne in tudi časopisi so redno poročali o filmih in pisali filmske kritike.

CERKEV

V odnosih med državo in cerkvijo je v tem obdobju nastala odjuga. Če je bilo prejšnje obdobje zaznamovano s številnimi, največkrat neupravičenimi procesi proti duhovnikom, omejevanjem in preganjanjem izražanja verske pripadnosti, ukinitvijo verouka in izključitvijo Teološke fakultete iz univerze l. 1952, se je leto 1953 začelo s pomilostitvijo duhovnikov, sprejemom katoliških škofov pri maršalu Titu in sprejemom zakona o pravnem položaju verskih skupnosti. (Acta ecclesiastica, 1999: 43)

4.2.1 Analiza Pionirskega lista

Pionirski list v drugem obdobju postaja malo bolj sproščen. Pojavljajo se vici, križanke, uganke, karikature in predvsem vedno več leposlovja (leta 1963 že pet od šestnajstih strani), ki je vedno manj obremenjeno s partizansko tematiko. Zelo aktiven je Poštarček, ki se je pojavil že na koncu prejšnjega obdobja in ki poseblja uredništvo. Je prijazen lik, ki vzpostavi prisrčen odnos z bralci, jih vabi, naj mu kaj napišejo, in njihove prispevke objavlja ter pohvali. Po šestdesetem letu Poštarčka zamenja profesor Vseved, ki sprejema vprašanja bralcev in jim leta 1963 tudi že začne pomagati pri izbiri poklica. S pomočjo teh likov se Pionirski list še bolj približa bralcem.

Podoba Pionirskega lista v tem obdobju ostaja bolj ali manj enaka, počasi pa postaja časopis obsežnejši. Leta 1958 ima osem, leta 1963 pa že šestnajst strani, pojavlja se vedno več fotografij, ki nadomeščajo ilustracije. Od leta 1953 naprej je odgovorni urednik Miran Zirkelbach.

Vrednote iz prvega obdobja se nadaljujejo v drugo obdobje in se tudi spreminjajo:

UČENJE

Neposrednega spodbujanja k učenju praktično ni več. Motivacijo zdaj na primer zbujejo s prispevkom o šoli v Kanadi in o tem, kako jo doživljajo tamkajšnji otroci, ter jim s tem nudijo zgled vrstnikov: »Otroci se za svojo šolo neverjetno zanimajo. Odsotnih dijakov ni!« (Pionirski list, 1956) Pionirski list je tudi aktualen. Ko so junija 1958 sprejeli zakon o šolstvu, je Pionirski list poročal o šolski reformi, o uvajanju osemletke ter poskušal navdušiti šolarje za nov sistem: »Osemletke bodo postale drugi dom učencev. /.../ Na kratko povedano, učenci v osemletkah se bodo naučili mnogo praktičnega, to pa se pravi, da bodo bolje spoznali vse tisto, kar bodo potrebovali kasneje v življenju in poklicu.« (Pionirski list, 1958) Opazno je, da Pionirski list bralcem učenja ne predstavlja več kot obveznost, ki so jo dolžni izpolnjevati za domovino, pač pa kot prednost, ki jim bo koristila za življenje in poklic. Cilj učenja, kot ga predstavlja Pionirski list, torej postaja bolj individualen.

Učenje vedno bolj povezujejo s praktičnim znanjem, s poklicem, ki ga bodo s tem znanjem lahko opravljali. »Ker je v Šentvidu tudi industrija (Telekomunikacije, tekstilna industrija, mizarstvo itd.) bodo učenci že v šoli spoznali tehniko. Fantje bodo v šolski delavnici izdelovali preproste električne aparate, zvonce, motorčke, vse do radioaparata.« (Pionirski list, 1958) Tudi prispevke o učnih uspehih pionirjev zamenjajo prispevki o uspehih na športnem področju, različnih tekmovanjih in o uspehih delovnih akcij. A nobena od stvari, s katerimi se pionirji ukvarjajo v prostem času ni namenjena le razvedrilu, pač pa ima tudi nek »plemenitejši« cilj. V prispevku o pionirskem ribiškem tekmovanju avtor denimo poimensko navede zmagovalce in ne pozabi omeniti, čemu je namenjen ta šport: »Vsi pionirji, ki jih je ta lepi šport pritegnil in še mnogi drugi bodo našli v njem svoje razvedrilo v prostem času, spoznavali in vzljubili bodo naravo, /.../ in s tem, ko se bodo vzgajali v dobre, plemenite ribiče, bodo postajali tudi dobri in plemeniti ljudje. To pa je velik cilj nas vseh.« (Pionirski list, 1960)

Opazna je težnja, da bi časopis izobraževal svoje bralce. Vedno več je poljudnoznanstvenih prispevkov, npr. kako nastajajo potresi, o delovanju telegrafa, električnega plavža, atomov itd.

DOMOVINA

Analiza tega obdobja se namenoma začne s številko, ki je izšla 15. aprila 1953 in ki je v celoti posvečena smrti Borisa Kidriča (11. april 1953). Dejansko vsi prispevki v tej številki so posvečeni pokojnemu državniku, zaradi česar se morajo umakniti vse ostale rubrike, kar dokazuje, da je na začetku tega obdobja domovinska vzgoja še vedno eden od najpomembnejših ciljev Pionirskega lista. Prispevki podrobno in zelo čustveno (o tem govori nekaj naslovov: *Delo tovariša Borisa Kidriča je neminljivo*, *Življenje velikega borca*, *Žalost po vsej domovini*, *Večna slava Borisu Kidriču*, *Beograd se je z bolestjo poslovil od Borisa Kidriča*, *Veliki možje ne umro*) opisujejo, kako je državnikova krsta zapustila Beograd, kako je prispela v Ljubljano, njegov pogreb, vse govore, objavljeno je celo zdravniško poročilo o njegovi smrti, zgodbica o njegovi hčerki. Pišejo o politikovem prizadevanju za zgraditev in utrditev Komunistične partije in socializma. »Zgorel je v borbi za zmago socializma v naši družbi in odhaja, ne da bi dočakal dozoritev sadov, za katere se je boril do zadnjega diha.« (Pionirski list, 1953)

V tem obdobju je še vedno prisotna povezanost z jugoslovanskimi republikami, pišejo predvsem o industrijskih dosežkih po vsej državi. Leta 1956 Pionirski list priredi natečaj »Ali poznate našo industrijo?«, ob katerem v vsaki številki opiše en industrijski obrat v Jugoslaviji in bralcem zastavi vprašanje. V tem obdobju seveda ne piše več o petletki, še vedno pa je izražen ponos nad skupnimi dosežki na industrijskem področju: »Ko takole stojiš pod njim (električnim plavžem, op. K. T.), se počutiš prav majhnega, čeprav te prevzema ponosna misel, da je tudi ta velikan železarske industrije delo naših rok.« (Pionirski list, 1956)

Zanimiv je prehod med letnikoma 1958 in 1960. Konec petdesetih let je vedno več Slovencev nasprotovalo centralizmu Beograda, po šestdesetemu letu in zlasti l. 1963 z novo ustavo pa so bila ta prizadevanja zatrta. Gibanje se presenetljivo kaže tudi v Pionirskem listu. V obdobju od septembra do decembra 1958 se je denimo prispevek o Titu skupaj z njegovo fotografijo pojavil le v eni od 14 števil. Tudi prispevki o drugih republikah so bili redkost, izjema je poročanje o industrijskih dosežkih. V letniku 1960 pa spet zaznamo večjo navezanost na Jugoslavijo, njeno zgodovino med 2. svetovno vojno in na Tita. V istem obdobju, od septembra do decembra 1960, se prispevki o Titu skupaj z njegovo fotografijo pojavijo kar v šestih od 14 števil.

Pionirski list poroča predvsem o Titovih potovanjih, nagovorih in sprejemih pionirjev. Bralcem daje občutek, kako modro je ravnanje njega in jugoslovanske države. Ob Titovi vrnitvi z zasedanja OZN: »Kot vselej, je Jugoslavija tudi to pot iskreno in glasno povedala, kaj je treba storiti, da bo na svetu v resnici zavladal mir.« (Pionirski list, 1960) Že pred prvim srečanjem gibanja neuvrščenih leta 1961 v Beogradu Pionirski list navdušuje bralce tudi nad tem gibanjem in nad državno preudarnostjo v njem: »Narodi, ki svobodno odločajo o svoji usodi in ki se ne puste podkupovati, čeprav potrebujejo pomoč velikih, bogatejših držav, predstavljajo v svetu veliko silo, ki so jo morale priznati tudi velike države.« (Pionirski list, 1960)

V rubriki *S fotografiskim aparatom po domovini* Pionirski list l. 1960 predstavlja zgodovino in kraje jugoslovanskih republik. Mlade k čutu za državo spodbuja nagradni natečaj *Raziskuj in odkrij svojo domovino*. Nad partizansko zgodovino pa jih navdušujeta dve redni rubriki *Smrt fašizmu – svoboda narodu*, *Jugoslavija v II. svetovni vojni* in *Partizani pripovedujejo*. Promocija Slovenije se kaže v prispevkih o njenih krajih, industriji in zdaj tudi že o sodobnih umetniških ustvarjalcih (Neža Maurer, Tone Pavček).

SVET

Po bolj ali manj nevtralnih prispevkih o krajih in državah vsega sveta, ki se večino petdesetih let pojavljajo v Pionirskem listu, se po 1960. letu začne opazno več pisati o državah članicah gibanja neuvrščenih, zlasti o afriških. Leta 1963 Pionirski list na primer vse leto objavlja reportažo o Afriki v nadaljevanjih. Dokaj pogosto piše tudi o političnih dogajanjih, predvsem o aktivnostih in zasedanjih OZN. Za mlade bralce in njihovo stopnjo miselnega razvoja precej zapleteno tematiko skuša podati na preprost način: »Le Eisenhower in Hruščov se nista sestala. A vsi so se strinjali, da bi bil tak sestanek sila koristen. Vedno se morajo tisti, ki se skregajo, slej ko prej pomiriti, da ne pride do pretepa /.../ (Pionirski list, 1960)

GMOTNE DOBRINE

V začetku obdobja je jasno, da Pionirski list pomaga svojim bralcem živeti v skromnih razmerah. V delovnih koticah jim na primer daje napotke, kako si lahko sami naredijo nogavice, smučarske palice, vedno več je napotkov za izdelovanje maket in modeliranje. Bralce tudi spodbuja, naj bodo solidarni, naj tisti s kmetov nabirajo sadje in ga podarijo tudi za svoje tovariše v velikih mestih in industrijskih središčih. (Pionirski list, 1958)

Po letu 1960 je tudi v Pionirskem listu opazen napredek tehnike in višji življenjski standard. Na nagradnem natečaju bralcem prvič obljubi zelo konkretne nagrade: »Tudi ti lahko dobiš eno izmed bogatih nagrad /.../: tranzistorski radioaparatus, fotoaparatus, 5 nalivnih peres, 5 krušnjakov, 30 izbranih knjig.« (Pionirski list, 1960). Prispevke bralcev je prej nagrajeval le Poštarček – s svojim komentarjem in pohvalo, zdaj pa Pionirski list svoje bralce k sodelovanju začne spodbujati z gmotnimi dobrinami. Materialne nagrade od zdaj naprej zelo pogosto uporabi pri motivaciji bralcev za sodelovanje in jih izkoristi tudi za to, da bi pionirji pridobivali nove naročnike. Na začetku šolskega leta 1962/1963 jim obljubi, da se bo pionirski odred, ki bo pridobil pet novih naročnikov, potegoval za lepe nagrade: »televizijske sprejemnike, glasbene skrinje, filmsko snemalno kamero in filmski projektor, celotno opremo za tehnično delavnico, stroj za ciklostiranje /.../.« (Pionirski list, 1960) Še vedno pa je poudarjena kolektivnost, te stvari naj bi pionirji namreč uporabljali skupaj.

RELIGIJA

O krščanstvu v tem obdobju ni zapsanega nič, vendar pa Pionirski list obravnava nekatere druge religije, ki se pojavljajo v Jugoslaviji. O njih vedno piše z negativnim prizvokom, kot o zadevi, s katero se ukvarjajo le še stari ljudje, ali pa jim pripiše le kulturni pomen. V okviru rubrike Zgodovinski mozaik pišejo o budizmu in islamu (Pionirski list, 1956). V prispevku o Bosni in džamijah se avtorju zapiše: »Vendar so džamije večinoma samo še kulturna znamenitost in jih obiskujejo predvsem starejši muslimani in turisti. Mladim ljudem pomenijo znamenje preteklosti in nič več.« (Pionirski list, 1960)

PROSTI ČAS

Vedno več rubrik v Pionirskem listu je posvečenih prostemu času. Od bralca se ne zahteva več, da bi ves svoj čas posvetil učenju in delovnim akcijam, pač pa se ga začinja obravnavati kot otroka, ki potrebuje tudi razvedrilo. Hkrati so te rubrike zanimiv odsev časa, saj govorijo o tem, kaj so otroci in mladina v tistem času najraje počeli. Vedno več prostora je namenjenega športu in športnim dosežkom doma in po svetu, šahu, modeliranju, glasbi. Veliko pišejo o jazzu, ki je bil v prejšnjem obdobju (tik po vojni) prepovedan zaradi domnevnega slabega vpliva kapitalizma, ki naj bi ga ta glasba nosila s seboj. Zelo pogosti so tudi prispevki o filmu; o nastajanju filma, risanju filma, filmskih igralcih, pa tudi kritike slovenskih in jugoslovanskih filmov.

4.2.2 Sklepna ugotovitev

V drugem 1953 – 1963 je nova ustava (leta 1953) omogočila delno demokratizacijo političnega življenja, decentralizacijo gospodarstva in od sredine petdesetih let dvig življenjskega standarda. Seveda o političnem pluralizmu še ni niti sledu, še vedno vlada le ena stranka. Za področje gospodarstva so značilni preusmeritev s težke na predelovalno industrijo, promet in uvedba samoupravljanja. Začelo se je obdobje gospodarske rasti, naraščanja narodnega dohodka, zaposlenosti, storilnosti in življenjskega standarda. Ljudje imajo zdaj prvič denar in tudi čas za turizem. Za kulturo je bil najpomembnejši dogodek ukinitve agitpropa leta 1952, po kateri so tudi umetniki lahko začeli iskati stike z zahodnim kulturnim svetom. Leta 1958 je začela oddajati televizija Ljubljana. V tem obdobju so katoliški škofje prvič na sprejemu pri Titu, mnogo duhovnikov, obsojenih med vojno in po njej, je pomiloščenih.

Tudi Pionirski list v tem obdobju postane bolj sproščen. Opazno je, da umetniki (pisatelji, slikarji) niso več vezani z agitpropom, saj ne pišejo (rišejo) več le o partizanih. Še vedno se pojavljajo vrednote iz prejšnjega obdobja: učenje, domovinska zavest. Pri pisanju o tujih državah se po 1960. letu začne opazno več pisati o državah, ki so (skupaj z Jugoslavijo) članice gibanja neuvrščenih. V časopisu opazimo višji standard, saj za bralce prvič razpiše nagradni natečaj. O religiji piše še vedno negativno, pojavi pa se nova vrednota – prosti čas. Konec je namreč povojnega časa udarniških akcij in od mladih bralcev se ne zahteva več, da bi ves svoj čas posvetil učenju in delovnim akcijam.

4.3 Tretje obdobje: 1964 – 1974

POLITIČNA UREDITEV

V novi jugoslovanski ustavi (aprila 1963) je spet prevladal centralistični duh, ki ni pripomogel k zmanjševanju napetosti med republikami, še manj med državnimi centralisti in federalisti. Že sredi šestdesetih let so začeli razpravljati o popravkih ustave, v katerih je bilo prvič zaslediti težnjo narodov po večji samostojnosti, a še vedno pod okriljem enotne komunistične partije. Edvard Kardelj je leta 1965 na seji jugoslovanskih komunistov predlagal, naj republike dobijo nekakšno državnost, federacija pa naj bo skupni člen, s katerim bi te države uresničevale skupne funkcije in dogovorjeno politiko. Varovalna mehanizma naj bi bila po njegovem predlogu skupna zveza komunistov in skupna vojska. (Prunk, 1998: 163)

GOSPODARSTVO

Kardelj je istočasno razložil tudi koncept gospodarske reforme »v smeri večje decentralizacije, gospodarske rentabilnosti, mednarodne konkurenčnosti in dejanske uveljavitve samoupravljanja.« (Prunk, 1998: 163) Gospodarsko reformo je od leta 1967 do 1972 vodil partijski liberalec Stane Kavčič, ki je še vedno podpiral enostrankarski socialistični sistem, zagovarjal pa je bolj samostojen ekonomski razvoj republik in njihovo večjo neodvisnost v mednarodnih odnosih. Slovensko gospodarstvo je želel usmeriti v vrhunsko tehnologijo, v razvoj industrijskih izdelkov za izvoz, razvoj bančništva, storitvenih dejavnosti in turizma ter v posodobitev cestnega prometa. Slovenija naj bi na ta način postala vezni člen med razvitim zahodnim svetom in nerazvitimi deli Jugoslavije. (Prunk, 1998: 163)

Reforma je ostala nedokončana, saj sta Tito in federacija Kavčičeva prizadevanja konec šestdesetih let označila za nacionalistična in ga skupaj s sodelavci umaknila z vodilnih mest. Vloga politike v gospodarstvu je še vedno onemogočala občutnejši napredek. »Socialistična ureditev s prevladujočim vplivom politike v gospodarstvu ni omogočala izvedbe celovitejše gospodarske reforme z uvajanjem vseh značilnosti tržne ekonomije, saj bi odločujočo vlogo dobili trg kapitala, delovne sile, višja storilnost in sposobnosti vodilnih struktur podjetij (ne oziraje se na njihovo politično prepričanje).« (Dolenc, 2002: 228)

Jugoslovansko vodstvo zveze komunistov se je kljub obračunu s t. i. liberalci in nacionalisti začelo resno ukvarjati z nacionalnimi odnosi v državi in se odločilo za novo ustavo, ki je bila ob nasprotovanju večine srbskega vodstva sprejeta februarja 1974. »Jugoslavijo je

opredeljevala kot zvezno republiko enakopravnih narodov in narodnosti. Federativno načelo je vsakemu narodu priznavalo pravico do samoodločbe in odcepitve.« (Prunk, 1998: 167)

DRUŽBENA PODOBA

V času gospodarske reforme je življenjski standard v Sloveniji občutno rasel. Sprostilo se je prestopanje meje, vlada je izboljšala plače visoko kvalificiranim strokovnjakom, znanstvenikom in pedagoškim delavcem. Raslo je število zaposlenih v predelovalni industriji, poleg tega je vedno več ljudi odhajalo na delo v zahodne razvite države. Razvoj predelovalne industrije je obogatil ponudbo in v trgovinah so se pojavili številni novi izdelki. To obdobje lahko označimo za čas uveljavljanja potrošniške družbe, v katerem se je izjemno spremenil življenjski stil ljudi. V Sloveniji je bilo to najbolj vidno v letih 1960 – 1974, »ko se je nakup televizijskih sprejemnikov in pralnih strojev povečal za 20-krat, hladilnikov za 14-krat, osebnih avtomobilov za 7-krat in električnih štedilnikov za 6-krat.« (Dolenc, 2002: 230)

Posledica potrošništva je bila tudi bogatejša in bolj zdrava prehrana, boljša zdravstvena oskrba, širjenje kulturnih ustanov. Novi gospodinjski izdelki so razbremenili gospodinje, ljudje so si z različnimi pripomočki lahko precej olajšali delo in si tako podaljšali prosti čas. Ob koncu šestdesetih let so v šoli in precejšnjem delu industrijskih obratov uvedli prsto soboto in dvodnevni vikend je nudil možnosti za izlet. Tako se je vedno bolj razvijal tudi turizem. Slovenci so dobili avtomobile in potne liste, zato ni bilo več ovir za potovanja v tujino. (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996)

KULTURA

Kultura ostaja področje, kjer se kritični glasovi slišijo najbolj pogosto. V tem obdobju so bili najbolj glasni na področju glasbe, najprej z razcvetom rocka in potem še punka. Popularni so bili Beatli in hipijevske komune, pri nas so bili rokerji prva subkultura z izoblikovano zunanjo podobo (dolgi lasje, ozke kavbojke), slovenske skupine so se še spopadale s finančnimi težavami in igrale večinoma tuje uspešnice. Politično provokativna besedila so navduševala mlade, ki so bili pripravljene svoje nezadovoljstvo s političnim sistemom in z razmerami na univerzi tudi javno izraziti na uličnih protestih konec šestdesetih in začetek sedemdesetih let. Ko je že postalo jasno, da revolucija partije ne bo uspela, so revolucijo na svoj način hoteli nadaljevati mladi. (Tomc, 1989) Oblasna elita je že opuščala boj za »novega človeka«, v vsakdanje življenje pa je vse bolj vdiral zahodna množična kultura s svojimi vrednotami. Televizijski sprejemnik je zdaj imelo že skoraj vsako gospodinjstvo in to se je

kazalo tudi v manjšem številu obiskovalcev nekaterih kulturnih ustanov. Predvsem obisk kinematografov je izjemno upadel. Leta 1965 so odprli halo Tivoli, v kateri so se začeli vrstiti športni in glasbeni dogodki.

CERKEV

Jugoslavija je junija 1966 z Vatikanom podpisala sporazum o izhodiščih za ureditev odnosov med cerkvijo in družbo v Jugoslaviji. To dejanje je bil izraz odprtosti Jugoslavije v svet in okrepljenih liberalnih procesov v šestdesetih letih. Po podpisu sporazuma so postala številnejša verska romanja, v Mariboru so odprli oddelek ljubljanske Teološke fakultete, deloma se je uredilo tudi vprašanje socialnega zavarovanja redovnic in duhovnikov. (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996: 294) V javnosti slovenska cerkev še vedno ni imela pravic.

4.3.1 Analiza Pionirskega lista

Liberalizacija na področju gospodarstva in višji življenjski standard sta opazna tudi na zunanji podobi Pionirskega lista. Od jeseni 1970 Pionirski list povsem spremeni podobo; zdaj je to barvna revija v A4 formatu. Ima 32 strani in prispevki ter rubrike so razporejeni veliko bolj pregledno. Urednik do leta 1973 je bil Miran Zirkelbach, potem ga je zamenjal Valter Samide.

Večina vrednot se v tem obdobju, predvsem z začetkom sedemdesetih, občutno spremeni. Nekatere (religija) praktično izginejo in jih tudi v negativnem aspektu bralcem ne ponujajo več, zato jih naloga ne obravnava več. Pojavljajo pa se nove kot denimo ekologija in skrb za zdravje. Umik določenih tem in vrednot, kaže na nov medijski prijem: stvari, ki je ne odobravaš, ne kritiziraj tako kot prej, ampak o njej preprosto ne piši.

UČENJE

Učenje se v tem obdobju ne izpostavlja več kot vrednota. Izpostavljeno je znanje in izobraževanje, ki ga nudi Pionirski list s svojimi prispevki in zdaj tudi z Veselo šolo. Učenje se neposredno omenja v pismih bralcev, ki pišejo svetovalki za nasvet glede problemov v šoli ali pri izbiri poklica. Nastane tudi nova rubrika *Moj poklic – moje življenje*, ki kaže, da se časopis vedno bolj posveča problemom svojih bralcev. Pionirski list torej na področju učenja postane svetovalec, vlogo avtoritete, ki učence »priganja« k učenju, pa prepusti učiteljem in si na ta način pridobi večjo naklonjenost bralcev.

DOMOVINA

V letniku 1964 Pionirski list spet kaže povezanost z ostalimi jugoslovanskimi republikami (nova ustava 1963 je poudarila centralizem!). V redni rubriki »Od Jesenic do Djevdjelije« bralce seznanja z novicami iz vse države. Časopis tudi organizira akcijo, s katero bralci zbirajo denar za pionirje v Skopju. Zanimiva prisposoba za jugoslovansko gospodarstvo. Tudi slovenski gospodarstveniki so namreč morali »zbrati« denar za manj razvite republike v državi. Navezanost na partizansko zgodovino je prav tako še precej prisotna. Še vedno objavljajo rubriko *Partizani pripovedujejo*, tudi mnoge leposlovne zgodbe imajo partizansko vsebino. Leta 1965 je precej prispevkov posvečenih 20-letnici osvoboditve, veliko se piše o vojni. V rubriki *Slikarji in kiparji o revoluciji* poudarjajo, da tudi umetniki iščejo navdih za svoje delo v partizanski preteklosti.

Leta 1968 se Kavčičeva liberalizacija občuti tudi v Pionirskem listu. Prispevkov o Jugoslaviji in o partizanstvu skorajda ni več. Nekaj časa v rubriki *Ljubimo svojo domovino in vse njene bratske narode* še objavlja prispevke pionirjev iz drugih republik, potem pa tudi to počasi izgine. V začetku sedemdesetih let se tako dolgo prisotne teme Jugoslavije in partizanstva že skoraj povsem umaknejo. Kadar se še pojavijo, delujejo nekako umetno dodane. O Jugoslaviji se konec tega obdobja v Pionirskem listu največkrat govori le še na področju športa.

Pionirski list v tretjem obdobju na neopazen način vedno več prostora posveča Sloveniji, njenim dosežkom in bralcem zbuja narodno zavest. Rubrike, v katerih so denimo včasih pionirji spoznavali vso širno domovino, se zdaj zožijo na spoznavanje krajevnih skupnosti. Pionirski list piše o čipkarstvu v Idriji, o kurentu kot stari slovenski podobi pusta in drugih slovenskih običajih, o vzponih slovenskega alpinista Anteja Mahkote, o zobozdravstvu, o slovenskih tovarnah, prek katerih odkrito zbuja domoljubje: »Zdaj je Litostroj velikan med velikani naše težke industrije, ponos naše socialistične domovine, njegov kolektiv pa je prekaljen v mnogih bitkah za velike delovne uspehe, ki pomenijo svetlo prihodnost in lepše življenje nas vseh.« (Pionirski list, 1965)

Ko so aprila 1965 dogradili športno dvorano Tivoli, so bili v Pionirskem listu temu posvečeni obsežni prispevki, ki jim ni manjkalo ponosa na nov slovenski dosežek: »Tam, kjer je bila pred letom samo plošča za umetni led, se zdaj bohota moderna športna dvorana, ki jo mirno lahko prištejemo med najboljše in najlepše v Evropi.« (Pionirski list, 1965) Takoj po odprtju dvorane je v njej potekalo svetovno prvenstvo v namiznem tenisu. V prispevku o pripravah

Pionirski list poudarja slovenske prometne pridobitve: »Prihajajo gostje iz vsega sveta. Letala pristajajo na letališču Brnik drugo za drugim, na železniški postaji v Ljubljani se ustavljajo mednarodni vlaki in iz njih stopajo tekmovalci iz raznih koncev sveta.« (Pionirski list, 1965) Ob 50-letnici smrti Ivana Cankarja prav tako ne manjka prispevkov, ki budijo narodno zavest: »Ivan Cankar, največji sin slovenskega naroda /.../ Vsakemu se približa, vsakemu seže do srca in ga prepoji z lepoto in z vero v pravičnejše in lepše življenje. /.../ Zato berite, prebirajte in ljubite Ivana Cankarja!« (Pionirski list, 1968)

Konec tretjega obdobja se neposredno politične teme skoraj povsem umaknejo iz Pionirskega lista. Pionirski list postaja vedno bolj časopis za osnovnošolce. Iz koncepta časopisa leta 1971 nekako »štrli« le rubrika *Tudi vi boste vojaki*, ki bralcem opisuje vojaška urjenja, različna orožja in čine z neprikritim namenom – navdušiti mlade pionirje za služenje vojaškega roka, ki jih čaka v prihodnosti.

SVET

Na začetku obdobja je močno prisoten občutek za gibanje neuvrščenih; Pionirski list veliko piše o stanju v Afriki, Panami itd. Avtor aktualne družbeno-politične razmere vedno razlaga tudi z zgodovino nekega naroda in pri tem dela očitno vzporednico z jugoslovanskimi narodi. Ko govori o državah, kjer živi skupaj več narodov (Ciper) ali plemen (Afrika), namreč vedno poudari, da je rešitev njihovih problemov le v enotnosti med njimi: »Le enotnost lahko obvaruje Afričane medsebojnih sporov in nepotrebne prelivanja krvi, kar sedaj koristi samo tujcem, ki tej celini ne želijo dobro.« (Pionirski list, 1946) S tem bralcem hkrati ponudi politično prepričanje po novi jugoslovanski ustavi 1963, da je rešitev za Jugoslavijo le v iskanju enotnosti med republikami.

Leta 1968 veliko pišejo o vojni v Vietnamu, o nemirih na Češkoslovaškem. Pri tem se vedno opredelijo za demokratizacijo in bralcem privzgapajo občutek za enakopravnost: »Upanje predvsem tiči v prepričanju, da morajo celo silaki spoznati, da imajo tudi drugi pravico do življenja. Ne samo ZDA. Tudi Vietnam. Ne samo Sovjetska zveza. Tudi Češkoslovaška. Ne samo bela gospoda v Južni Afriki. Tudi črnci. Ne samo nekateri ljudje, ampak vsi ljudje.« (Pionirski list, 1968) Po letu 1970 pa se Pionirski list kot rečeno izredno depolitizira in tudi pri pisanju o tujih državah ne poroča več o aktualnih družbeno-političnih dogajanjih, pač pa države predstavlja le še kot turistično zanimivost.

GMOTNE DOBRINE

Še vedno je veliko rubrik, ki bralcem svetujejo, kako naj si sami naredijo kostum za pusta, škatlico za svinčnike, papirnato vrečko itd. Najboljši prispevki so nagrajeni s čokolado ali barvicami. Leto 1968 je na področju gmotnih dobrin prelomnica. Pionirski list namreč začne objavljati reklame, ki so napisane posebej za mlade bralce. Reklamo za smučarske čevlje Alpina pospremi z besedilom: »Dosti vas bo šlo na smučarske tečaje, na katerih boste z dobro opremo in dobrimi čevlji še hitreje napredovali in prav kmalu postali dobri smučarji in tekmovalci.« (Pionirski list, 1968) Zasledimo reportažo o ljubljanski veleblagovnici Nami in njenem otroške oddelku, ki zaključí: »Nič več ne bo treba tekati iz trgovine v trgovino. V istem prostoru bodo oblekli sina ali hčerko od nog do glave.« Predvsem novoletne številka je polna reklam; za Peko, drsalke Planika, Žito Ljubljana, Mercator, Ljubljanske mlekarnе, Šumi in »Elanove smuči vam jamčijo odlično in prijetno ter varno smuko!« (Pionirski list, 1968) Pionirski list bralce zdaj spodbuja tudi k varčevanju. Ob svetovnem dnevu varčevanja je na naslovnici slika najbolj varčnega razreda, ki je za nagrado od Mestne hranilnice prejel pokal.

PROSTI ČAS

Sodeč po prispevkih pionirji v tem obdobju zbirajo različne stvari, si dopisujejo (v Pionirskem listu objavljajo naslove dopisovalcev, tudi iz drugih držav), skrbijo za hišne ljubljence, gledajo televizijo in z velikim navdušenjem spremljajo vsak nov del slovenskega filma Kekec in tudi druge filme v naših kinematografih. Zelo jih zanima tehnika in novi tehnični dosežki, veliko časa preživijo v modelarskih delavnicah, kjer sanjajo o tem, kaj bodo, ko bodo veliki. Pionirski list jih navdušuje za turizem in zimske športe: »Poskrbeti je treba tudi za rekreacijo, sprostitev ljudi od dnevnih naporov. Zato vlaga naša država velika sredstva za razvoj športa. /.../ zato v zadnjem času gradimo številne zimsko-športne centre po vsej državi. V Sloveniji bodo močno razširili zmogljivost našega največjega centra Kranjske gore.« (Pionirski list, 1968)

V začetku sedemdesetih let vse rubrike o filmu in glasbi, ki jih je bilo prej precej, izginejo. V Pionirskem listu ni niti besede o uporništvu, Beatlih, študentskih demonstracijah, hipijih in komunah. To kaže, da so bili ti pojavi takrat družbeno nesprejemljivi, in kaže tudi na nov medijski prijem: stvari, ki je ne odobravaš, ne kritiziraj, tako kot so to počeli prej, ampak o njej preprosto ne piši.

EKOLOGIJA IN ZDRAVJE

Konec tretjega obdobja se javnost začne zanimati za ekologijo in tudi Pionirski list spodbuja bralce, naj se trudijo za čistejše okolje. Ob svetovnem dnevu zdravja pionirje želi osvestiti o pomembnosti zdrave prehrane: »Želimo, da se ob tem svetovnem dnevu zdravja seznanite z merili sodobne prehrane, da spremenite morebitni odklonilni odnos do nje, da higiensko ravnate z živili, da se lepo vedete pri zauživanju obrokov in da ne mečete živil proč.« V nadaljevanju tudi izvemo, zakaj bi morali pionirji biti zdravi: »Z redno in pravilno prehrano bo več učnih uspehov v šoli, manj bolezni, manj slabe telesne razvitosti, manj odklonitev mladih mož pri vojaških naborih in več delovne storilnosti v bodočih poklicih.« (Pionirski list, 1974)

4.3.2 Sklepna ugotovitev

V tretjem obdobju 1964 – 1974 je nezadovoljstvo posameznih narodov v skupni državi vedno bolj očitno. Že sredi šestdesetih let so začeli razpravljati o popravkih ustave, v katerih je bilo prvič zaslediti težnjo narodov po večji samostojnosti, a še vedno pod okriljem enotne komunistične partije. Gospodarsko reformo je v tem času vodil partijski liberalec Stane Kavčič, ki je še vedno podpiral enostrankarski socialistični sistem, zagovarjal pa je bolj samostojen ekonomski razvoj republik in njihovo večjo neodvisnost v mednarodnih odnosih. Vendar reforme ni uspel dokončati, Tito in federacija sta ga namreč prej odstavila. To je tudi čas uveljavljanja potrošniške družbe, v katerem se je življenjski stil ljudi izredno spremenil. Na področju kulture so se kritični glasovi v zvezi s stanjem v državi slišali najbolj pogosto.

Liberalizacija na področju gospodarstva in višji življenjski standard sta opazna tudi na zunanji podobi Pionirskega lista. Leta 1970 namreč to postane barvna revija v A4 formatu. Spremenijo se tudi vrednote. Še vedno so obravnavane vrednote učenje, domovina, svet, gmotne dobrine, prosti čas, na novo se pojavi ekologija in zdravje. Na področju učenja Pionirski list postane svetovalec, vlogo avtoritete, ki učence »priganja« k učenju, pa prepusti učiteljem in si na ta način pridobi večjo naklonjenost bralcev. Na neopazen način zdaj vedno več prostora posveča Sloveniji, njenim dosežkom in bralcem zbuja narodno zavest. Rubrike, v katerih so denimo včasih pionirji spoznavali vso širno domovino, se zdaj zožijo na spoznavanje krajevnih skupnosti. Po letu 1970 se Pionirski list izredno depolitizira in tudi pri pisanju o tujih državah ne poroča več o aktualnih družbeno-političnih dogajanjih, pač pa države predstavlja le še kot turistično zanimivost.

4.4 Četrto obdobje: 1975 – 1990

POLITIČNA UREDITEV

Z novo ustavo leta 1974, ki je Jugoslavijo opredelila kot zvezno republiko enakopravnih narodov in narodnosti, se je državnost republik okrepila. A kljub poudarjanju pravice do samoodločbe, je ustava ohranjala tezo o neločljivi povezanosti slovenskega naroda z drugimi v federaciji. Po smrti voditeljev revolucije in socialističnega razvoja (Kardelj leta 1979 in Tito leta 1980) so na dan prišla ostra mednacionalna in medrepubliška nasprotja, povezana z gospodarsko krizo. Vedno bolj izrazitim težnjam Srbije po prevladi v državi so se najprej uprli slovenski pisatelji in pedagoški delavci, kmalu pa tudi gospodarstveniki in politiki. (Prunk, 1998: 171-172)

GOSPODARSTVO

Predvsem na področju gospodarstva so bile razlike med republikami vedno bolj očitne. Soglasje za učinkovite gospodarske rešitve je bilo v zveznih organih vedno težje doseči. »Republike in avtonomni pokrajini so kritizirale federacijo in se medsebojno obtoževale, zvezne oblasti pa so se vedno bolj zatekale k zadolževanju v tujini.« (Prunk, 1998: 169) Jugoslavija se je v treh letih, od 1977 do 1980, zadolžila za toliko kot prej v tridesetih letih in se uvrstila med najbolj zadolžene države sveta. (Pirjevec, 1995)

Slovenija je imela zaradi večje razvitosti ves čas prednost pred drugimi republikami in zaradi tega so se vanjo priseljevali tudi manj kvalificirani delavci z južnih območij države. Ob razmeroma dobrem življenjskem standardu so ljudje razvijali smisel za boljše gospodarjenje in zaradi večje gospodarske moči v skupni državi postajali tudi narodno bolj samozavestni. (Prunk, 1998: 170) Ob pretiranem zadolževanju države in z njim povezanimi vedno hujšimi posledicami gospodarske krize – omejevanje uvoza, omejevanje prestopanja meje, pomanjkanje naftnih derivatov in zaradi tega negativne posledice v kmetijstvu, industriji, turizmu, prometu in storitvah – se je Slovenija hotela rešiti vezi zaostale Jugoslavije.

Številni izobraženci so začeli sestavljati narodne programe, s katerimi bi Slovenija postala samostojna država, povezana v jugoslovansko konfederacijo. Dogajanja okrog nekorektnega ravnanja Jugoslovanske ljudske armade s slovenskimi novinarji, ki mu je sledila ustanovitev Odbora za varstvo človekovih pravic, so močno pospešila nastajanje opozicijskih političnih

strank, ki so bile bolj pogumne pri načrtovanju samostojne Slovenije. Aprila 1990 so v Sloveniji potekale večstrankarske volitve, na katerih so združene opozicijske stranke (Demos) premagale stranke, ki so predstavljale kontinuiteto s prejšnjim sistemom. Jugoslavija je slovenskim težnjam po neodvisnosti seveda nasprotovala – predvsem z aktivnostmi Jugoslovanske ljudske armade. A Slovenija je kljub temu 23. 12. 1990 izvedla plebiscit, na katerem je ob 93 odstotni udeležbi 88 odstotkov volilcev glasovalo za samostojnost Slovenije. (Pirjevec, 1995)

KULTURA

Za znanost in kulturo je v tem obdobju značilna precejšnja pluralizacija, ki je prehitevala politično. Leta 1975 so v Ljubljani zgradili kulturni in kongresni center Cankarjev dom. »Kulturna ustvarjalnost je že kazala izrazite družbenokritične poglede in novo afirmativno stališče do slovenskega narodnega vprašanja;« (Prunk, 1998: 171)

Eden zadnjih predlogov poenotenja v Jugoslaviji je bil leta 1985 predlog skupnih programskih jeder v šolstvu. »Sprejetje takšnega načrta bi v šolskih načrtih favoriziralo večinski narod v državi – Srbe, slovenski otroci pa bi se morali npr. učiti manj slovenske književnosti in več književnosti drugih jugoslovanskih narodov, v prvi vrsti tiste s srbohrvaškega govornega področja.« (Dolenc, 2002:241) Znova so bili kulturniki prvi, ki so se uprli takšnim nameram. V začetku osemdesetih let so književniki, univerzitetni profesorji, humanisti in družboslovci začeli pisati o dotedanjih tabujih: o pobojih kolaborantskih enot po vojni, o stalinističnih sodnih procesih v Jugoslaviji, o Golem otoku in drugih komunističnih koncentracijskih taboriščih, kamor so zapirali informbirojevce, o kulturnih in javnih delavcih, ki so bili zaradi nasprotovanja komunističnemu monopolu izbrisani iz javnosti ipd. (Pirjevec, 1995) Slovenska oblast je bila zdaj že precej tolerantna do kritike intelektualcev.

CERKEV

Položaj Cerkve v Sloveniji je še vedno zelo slab. Leta 1980 je slovenski nadškof postal dr. Alojzij Šuštar, ki je svoje mesto prevzel v težkih razmerah: »ko so bili verniki še drugorazredni ljudje, ko je bilo mogoče uspeti in napredovati le, če si bil družbenopolitično neoporečen, torej član Zveze komunistov, ko je bila Cerkev še vedno zaznamovana kot narodna izdajalka, /.../« (Bizilj, 1991: 31) Leta 1980 je nadškof v intervjuju za *Deutsche Tagespost* spregovoril o težavah slovenske cerkve: »o načrtni ateizaciji otrok v šolah, o pritiskih, šikaniranju in zasmehovanju teologov v vojski, o tem, da Cerkev nima dostopa do RTV, pravic javnega nastopanja, nima dostopa v šole ter da je v praksi stalen pritisk na

vernike, da bi jih odvrnili od Cerkve.« (Bizilj, 1991: 28) Vsi ti pritiski pa so bili dobro prikriti, saj se je v neverskem časopisju, tudi v Pionirskem listu, o Cerkvi objavljalo zelo malo ali nič.

4.4.1 Analiza Pionirskega lista

Pionirski list v četrtem obdobju doživi temeljite, predvsem vsebinske spremembe. V šolskem letu 1985/86 se na pobudo bralcev začne imenovati PIL, kar je kratica za Pionirski list. Konec leta 1990 (urednica v tem letu je Suzana Šoster) pa že začnejo razmišljati o tem, da bi se Pionirski list preimenoval v Pisani list. Pionirska organizacija se je namreč skupaj s socialistično ureditvijo države bližala koncu, kar se je opazno dotaknilo tudi vsebine Pila – predvsem z odsotnostjo vrednot, ki so bile v ospredju v prejšnjih obdobjih. Pil je tudi oblikovno vedno bolj pester in pisan, z mnogimi fotografijami, primeren za osnovnošolce.

UČENJE

Uredniški uvodnik na začetku šolskega leta 1975/76 kaže, da ima Pionirski list že več posluha za svoje bralce in da jih ne pošilja več neprestano za knjige: »In nikar ne mislite, da vam zdaj, ob začetku leta vsi skupaj govorimo s svareče dvignjenim kazalcem in strogim obrazom: Poslušajte, fantje in dekleta! Pridni bodite, učite se, ubogajte! Če ne, bo joj! Ne, ne, vemo, da znate biti resni v šoli, da se zavedate, kaj šola pomeni, kaj pomeni vaše izvenšolsko delo in delo v pionirski organizaciji. Toda prav tako vemo, da ste radi veseli, včasih tudi razposajeni, brezskrbni.« (Pionirski list, 1975)

Pionirski list v tem obdobju vse bolj pogosto sočustvuje z bralci, ker se morajo toliko učiti. Seveda jih na začetku šolskega leta ali drugega polletja vedno spodbudi, naj bodo pridni, med letom pa o učenju ni več veliko govora. Kot v prejšnjem obdobju se tudi zdaj učenje pojavlja v svetovalnih rubrikah, kamor pišejo učenci s problemi v šoli. Pionirski list se skuša bralcem bolj približati v tem, da jih razume, kako jim prosti čas in »odpiljenost« pogosto pomenita več kot čas pouka.

DOMOVINA

V začetku obdobja so še vedno pogoste akcije pionirjev. Mladi sodelujejo pri natečaju *Lepo je v naši domovini biti mlad*, v katerem pišejo o vojni, kakor so jim o njej pripovedovali starši. Pionirski list objavlja tudi zgodbo v nadaljevanjih *Čas brez pravljic*, ki prav tako govori o drugi svetovni vojni – tokrat z vidika otroka, kakor jo je takrat doživljal. Na ta način se bralci lažje identificirajo z zgodovinskim obdobjem, saj jim o njem pripoveduje vrstnik. O Jugoslaviji se bolj ali manj piše le še v rubrikah s športom, filmom in pionirskimi akcijami, sicer pa se jugoslovanske republike počasi začne obravnavati podobno kot tuje države. Pionirski list na primer v posebni rubriki skupaj predstavlja druge jugoslovanske in evropske časopise za osnovnošolsko mladino.

Politične vzgoje so bralci deležni v rubriki *Spoznavanje družbe tokrat malo drugače*. V analizirani številki avtor na primer bralce pouči o razliki med levičarji in desničarji, seveda jim tudi nazorno da vedeti, za koga se je bolj pametno opredeliti: »DESNIČARJI so tisti, ki hočejo ohraniti stvari take, kot so bile, ki se upirajo napredku in skušajo ohraniti kake nezaslužene prednosti, LEVIČARJI pa so tisti, ki želijo predrugačiti stvari, se borijo za enakopravnost in proti izkoriščanju. DESNIČARSKE SILE so izvedle udar v Čilu, kjer so vrgle zakonito izvoljeno vlado in uvedle fašistično diktaturo, LEVIČARSKE pa so se jim postavile v bran, /.../ (Pionirski list, 1975)

Tito ima še vedno nedvomno pomembno mesto tudi v Pionirskem listu. Ob njegovi smrti 1980 mu je posvečena cela številka, polna zelo čustvenega pisanja. »Onemeli smo. Tihe solze bolečine so spremljale pretresljivo novico. Umrli je naš Tito. Vsak dan smo živeli s teboj, Tito, vsak dan si živel z nami. Bil si naš največji prijatelj.« (Pionirski list, 1980) Veliko je prispevkov, v katerih pionirji sami pišejo o Titu, o svoji žalosti zaradi njegove smrti, sledijo članki o njegovem pogrebu, njegovi govori pionirjem, pesmi o njem, o njegovem otroštvu, šolanju, prizadevanju za novo Jugoslavijo in za gibanje neuvrščenih.

Po Titovi smrti je kmalu tudi v prispevkih Pionirskega lista opazno, da Slovenija ni pretirano zadovoljna s stanjem v Jugoslaviji. V športnem komentarju Marjana Laha o vzrokih za vedno slabše rezultate jugoslovanskih športnikov (ki so vedno bolj postajali edina vez z Jugoslavijo, ki jo je Pionirski list še ohranjal) beremo: »Šport in telesna kultura sta bila vedno tesno povezana z denarnimi sposobnostmi neke družbe, države in bolj ko je ta revna, manj možnosti imajo športniki za svoj razvoj. Jugoslavija se zadnja leta otepa z denarnimi dolgovi, ki jih

mora vračati razvitejšim državam in zato je logično, da športu odmerja manj pozornosti in podpore.« (Pionirski list, 1985) Tudi v redkih prispevkih, ki se še pojavijo o jugoslovanskih republikah, Pionirski list poudarja nerazvitost teh predelov. O življenju otrok s Kopaonika zapiše: »Pravih igrač, takšnih, kakršnih imajo mestni otroci v izobilju, mali Rado nikoli ni poznal. Doma imajo skromno kmetijo /.../ Oče občasno dela v gozdu, sicer pa je družina prepuščena životarjenju v teh hribih, kjer ne poznajo ne asfalta, ne kina ne TV.« (Pionirski list, 1985)

Leta 1988 je v prispevkih o Sloveniji prisoten že izrazit identifikacijski element: »Slovenci smo nekdanj sloveli kot hribovski narod.« (Pionirski list, 1988) V članku »Spoznavajmo gozdarstvo« in mnogih drugih podobnih zapisih, Pionirski list piše le še o stanju v Sloveniji, nič več v Jugoslaviji. V tem letu ima svojo rubriko tudi Mojca Drčar-Murko, ki piše o politiki, ustavi, nacionalizmu ipd. in med vrsticami se ji pogosto zapiše kakšen namig na stanje v jugoslovanski državi. »/.../ narod je skupnost ljudi, ki govorijo isti jezik, delijo iste kulturne vrednote in uživajo dolgoletne navade skupnega življenja na istem prostoru /.../ v vedno bolj gospodarsko povezanem svetu za napadalne nacionalizme ni več mnogo prostora. /.../ postopek nastajanja nacionalnih držav še vedno traja.« V prispevku o razliki med manjšino in večino pravi, da so »narodi vstopili v jugoslovansko federacijo /.../ zato, da bi bolje zavarovali svoj obstanek, ne zato, da bi se stopili v množici večinskega naroda. Na tak način branimo svoje posebnosti tudi Slovenci.« (Pionirski list, 1988)

Leta 1988 v Pionirskem listu ni mogoče zaslediti nobenega prispevka o partizanih ali o Jugoslaviji, le za državne praznike (praznik mladosti) se še piše o Titu. Leta 1990 pa je Pil povsem depolitiziran časopis za mlade. 27. marca objavi, da se bo Pionirska organizacija razpustila, kajti »kar precej stvari pa se nam je vsem skupaj zdelo preveč okostenelih in zastarelih« (Pil, 1990) Hkrati razpiše anketo: »Za PIL iščemo novo ime, novo obliko in novo vsebino. Sodeluj pri predlogih in soustvarjaj svoj list.« Predlaga, da bi bil PIL zdaj kratica za Pisani list.

DRUŽBENA KRITIKA

Zanimiv element, ki se je pojavil prvič v zgodovini Pionirskega lista, bi sicer lahko povezali z vrednoto odnosa do domovine, vendar mu je tu namenjen poseben prostor, ker se je na tako neposreden način izražal le nekaj let. Družbeno kritičen je zabavni lik Pepe Napak, ki se leta 1982 pojavi kot oseba, ki ima zadnjo besedo pri Veseli šoli. Njegov avtor je Božo Kos, ki je sicer glavni ilustrator Vesele šole, Pepetu Napaku pa v usta polaga tudi besede. V njegovih stvkih je vedno polno napak, ki jih morajo Veselošolci poiskati, hkrati pa Pepe Napak komentira aktualno družbeno stanje in se norčuje iz posledic gospodarske krize:

- pomanjkanja bencina

»To so čevlji, najbolj popularno vozilo 1982. /.../ Kar sem mene tiče, lahko 'Slovenija avto' preimenujejo v 'Slovenija podplat', avtobusno podjetje pa v 'Sardina promet'.«

- pomanjkanja pralnega praška

»Pralni prašek je edninski samostalnik, ker dobiš v naši samopostrežni le enega.«

»Pozimi je pač najbolj pomembna toplotna energija. Še sreča, da se na koncu koncev vse spremeni energije spremenijo v toplotno. Na primer: moja mama pride iz samopostrežne in pravi: 'Danes sem hotela kupiti pralni prašek, pa ga nimajo. To me je prav pošteno pogrelo!' tu vidimo, da se je energija pralnega praška spremenila v toploto. Jaz pa se grejem tako, da hodim peš v šolo.«

- problemov pri uvažanju in prizadevanj za večje izvažanje ter stalnih dopolnjevanj ustave

»Kava pa sploh ni zdrava, želod pa, kot že ime pove, je dober za želodec. S tem bomo rešili ta večni problem deviz za uvoz kave – še več, ta novi izum bomo lahko tudi izvažali. Seveda bo še treba nekaj sprememb in dopolnitev, med drugim bomo tudi spremenili Cankarjevo črtico 'Skodelica kave' v 'Skodelica želoda'.«

- gospodarstva

Pepe Napak razlaga tujko 'dilema': »DILEMA je težava, saj pri TV dnevniku ves čas govorijo, da stoji naše gospodarstvo pred dilemo.«

- tudi o politični levici in desnici

»Zdaj pa še kaj o levičarjih: so zelo presenetljivi ljudje, zlasti pri boksu (ko čakaš z desne, pa pride z leve). So pa tudi politično zelo napredni, kot beremo v časopisih. Kaže, da se bomo glede tega morali desničarji popraviti.«

- o dragem turizmu

»Peti razred se sprašuje, v čem je otok Susak enkrat. Moj stric Nace pravi, da v tem, da greš enkrat tja in nikoli več. Pa ne zato, ker otok ni lep, ampak zato, ker pri teh cenah ne moreš iti večkrat na morje.«

SVET

V začetku četrtega obdobja je v Pionirskem listu nekaj poročil o Hirošimi, države pogosto predstavljajo prek prispevkov tamkajšnjih otrok. Veliko se piše o športnih dogodkih in zanimivostih z vsega sveta. Tudi o politiki v svetu Pionirski list piše le v povezavi z mladimi, njihovim zanimanjem ali sodelovanjem. Tako so osnovnošolci na primer pisali generalnemu sekretarju OZN: »Pionirji in mladina z OŠ Anton Aškerc v Titovem Velenju se pridružujemo željam za mir in obtožujemo tekmo v oboroževanju. Zahtevamo preprečitev nasilja, zaradi katerega so prizadeti mnogi po vsem svetu, tudi naši vrstniki.« (Pionirski list, 1982) V isti številki se pojavi tudi prispevek o neuvrščeni in kaj si o njej mislijo šolarji. Tretješolec je zapisal: »Rad bi, da bi vsi ljudje živeli srečno, da bi bile vse države neuvrščene.« Leta 1990 v Pilu ne zasledimo nobene politike več. O tujih državah Pil piše le še reportaže in potopise ter prinaša zanimivosti z vsega sveta.

GMOTNE DOBRINE

V Pionirskem listu je mogoče opaziti, da so se ljudje že navadili potrošniškega načina življenja in da jim zdaj ni prav nič všeč, ker jim kar naenkrat stvari, ki jih je bilo že mogoče kupiti, niso več na razpolago. Izraz tega je tudi družbena kritičnost Pepeta Napaka (odstavek Družbena kritika). Pionirski list nadaljuje »taktiko« prejšnjih obdobj; za sodelovanje s prispevki obljublja vedno bogatejše nagrade. Včasih nagradne igre sploh niso nič povezane s Pionirskim listom, pač pa gre za izključno marketinško potezo proizvajalca (»Zberite ovitke treh čokolad Gorenjka in jih skupaj s kuponom pošljite na PIL.« (Pionirski list, 1988) Reklama za podjetje pogosto ni ločena od časopisnih žanrov: strip v nadaljevanjih o varčevanju v Ljubljanski banki, stran o tehnoloških dosežkih v Iskri, članek o negi telesa z izdelki Zlatorog. Potrošniški način življenja je opisan v članku – reklami za Žito: »Tako je bilo tudi včasih, ko so mame doma pekle kruh. Na podeželju ga pečejo velikokrat še zdaj, v mestih pa je to prava redkost. Človek drvi v trgovino, kupi kruh in pridrvi domov. Brez pričakovanja in kančka slovesnosti.« (Pionirski list, 1988)

MLADOST

V tem obdobju se pojavi nova vrednota, ki mladim daje »dovoljenje«, da so mladi in jih nima več le za stroje za učenje in delo. Pionirski list s skuša svojim bralcem bolj približati tudi s svojo mladostnostjo, uporabo slenga. V zgodbi Svetlane Makarovič o Maruši, zelo sodobni pubertetnici, prvič zasledimo izraze: puberteta, blazno, zaribano, famozno in ideje, ki so presenetljivo najstniške: »Kaj če jutri sploh ne bi šla v šolo? Ha, pomislite, da bi prešpricala

kakšen mesec, potem bi mi pa zlata mama napisala takole opravičilo. Prosim, da opravičite moji hčerki izostanek od pouka in tako naprej, ostati je morala doma, ker jo je dajala puberteta. Ali pa: Ni mogla priti k pouku, ker se je ravno 'razvijala'... Blazno, ne?« (Pionirski list, 1975) Tudi sicer uredniki uporabljajo vedno več slengizmov, anglizmov (ful špon, en kis na fris), konec obdobja zavest pripadnosti pionirski organizaciji nadomesti zavest »pilovstva«. Uredniki bralce imenujejo Pilovci in jim tu in tam prisežejo: »častna pilovska«. Način pisanja je vedno bolj prijateljski, oseben (kot v prvem obdobju!): »In, srčki moji (v prvem obdobju so bili bralci »dragi naši pionirji«, op. K. T.), da vam povem na uho, to bo fešta, da jo boste pomnili še leta in leta.« (Pil, 1990)

V rubriki »Pogovorimo se« na dan prihajajo vedno bolj osebni problemi: nasilje med vrstniki, ljubezenske težave, ločitev staršev, neuspeh v šoli. V kotičku za modo je govora o mozoljih, odvečnih kilogramih, ličenju. Zdravnik bralcem svetuje glede menstruacije, po letu 1985 tudi že glede spolnosti. Urednica pred počitnicami bralcem da vedeti, da je prav, če jim učenje ni edini smisel življenja in če so mladi: »Potem bo konec šolskega direndaja. Imeli bomo še pa še časa za vse, kar najraje počnemo. Na primer: lahko bomo šteli zvezde in se pogovarjali s planeti. Lahko bomo dresirali muho. Lahko bomo pisali s kredo po vodi. /.../ Predvsem pa, živeli bomo svoje SANJE! Jupiii!« (Pil, 1990)

Pionirski list se tudi potegne za mlade in jim daje prednost pred starejšimi. Prvič zasledimo, da časopis bralce ne navaja strogo na ubogljivost in poslušnost starejšim. Pionirski list res postaja časopis, ki je na strani mladih. Pod naslovom *Lepo je biti mlad* sledi: »Larifari. Biti mlad je ravno tako lepo, kot biti star. Pa tudi biti star ni ravno taka nadloga, kot jo skušajo prikazati. Ko vam bodo naslednjič govorili, kako lepo je biti mlad, jih vprašajte: Zakaj pa? Pa bodo rekli, zato ker je mlad človek brez skrbi. /.../ Vaše skrbi, pravijo, so majhne skrbi. Me pa res zanima, kateri od vseh teh razlagalcev bi se zdajle lotil šolske naloge, se potil vsak dan, kdaj bo vprašan, se prilagajal volji starejših, ki je včasih tudi ne razumeš – in podobne take stvari.« (Pionirski list, 1982)

4.4.2 Sklepna ugotovitev

Četrto 1975 – 1990 je najprej zaznamovala smrt političnih voditeljev Kardelja in Tita, po kateri so na dan prišla ostra mednacionalna in medrepubliška nasprotja, povezana z gospodarsko krizo. Jugoslavija se je v tem času pretirano zadolžila in Slovenija se je vedno bolj želela rešiti njenih vezi. Zaradi velike gospodarske krize so v prvem desetletju tega obdobja ljudje spet morali začeti varčevati pri stvareh, ki so se jim prej zdele že samoumevne. Država je omejila uvoz in zato mnogo izdelkov ni več na razpolago; omejila je prestopanje meje, zaradi pomanjkanja naftnih derivatov je uvedla bone za bencin. Vse to je imelo negativne posledice na kmetijstvo, industrijo, turizem in promet, predvsem pa je povzročilo veliko nezadovoljstvo z državo med prebivalstvom.

Po številnih usklajevanjih in iskanju različnih možnosti za novo državotvorno obliko, so v Sloveniji aprila 1990 potekale večstrankarske volitve, na katerih so združene opozicijske stranke (Demos) premagale komunistično. Na plebiscitu istega leta je velika večina prebivalstva glasovala za samostojnost Slovenije.

Tudi v Pionirskem listu je v četrtem obdobju mogoče opaziti nezadovoljstvo z družbenim stanjem, Pepe Napak, zabaven lik iz Vesele šole, se namreč redno norčuje in je kritičen do pomanjkanja izdelkov, ki so bili prej že na razpolago. Tudi stroga socialistična uredniška politika se bliža koncu. V šolskem letu 1985/86 se revija na pobudo bralcev začne imenovati PIL, kar je kratica za Pionirski list. Še vedno spremljamo vrednote učenje, domovina (ob smrti Tita je celotna številka posvečena njemu, sicer pa je vedno bolj poudarjen element ožje domovine - Slovenije), odnos do sveta in gmotnih dobrin. Kot že omenjeno, se zdaj pojavi nova vrednota družbena kritika, ki je pravzaprav povezana z gmotnimi dobrinami. Nova vrednota pa je tudi mladost. Pil se zdaj prvič bralcem skuša približati s svojo mladostnostjo, z uporabo slenga, vedno več je tem, ki mlade res zanimajo: problemi doma, v ljubezni, spolnost, zunanji videz, razmišljanje o poklicu, prihodnosti.

Pil je v tem obdobju vedno bolj sproščen, resnično namenjen mladim in vedno manj obremenjen s politično tematiko in vrednotami.

4.5 Peto obdobje: 1991 – 1998

POLITIČNA UREDITEV

Po uspešno izvedenem plebiscitu je slovenska skupščina 25. junija 1991 razglasila neodvisnost in državno samostojnost Slovenije. Osamosvojitve Slovenije od Jugoslavije je skušala preprečiti jugoslovanska vojska, po desetdnevnih spopadih pa so s posredovanjem jugoslovanskih in evropskih politikov dosegli premirje. Decembra 1991 je Slovenija sprejela novo ustavo, ki je uzakonila demokratično državno ureditev in odpravila komunistično prevlado v državi. Počasi so Slovenijo za samostojno državo priznale tudi druge države in maja 1992 je postala članica OZN.

Najmočnejša stranka prvega desetletja samostojne Slovenije je bila Liberalna demokracija Slovenije, njen predsednik Janez Drnovšek je bil večino tega časa predsednik vlade. Za predsednika republike je bil dvakrat zapored izvoljen Milan Kučan. V tem času je Slovenija zaživela kot večstrankarska demokratična država in kljub notranjim, medstrankarskim prepričanjem dosegla politično stabilnost, ki ji je omogočala vključevanje v mednarodne organizacije. Njena glavna zunanjepolitična strategija je vsa leta tega obdobja ostalo približevanje zahodnoevropskim povezavam.

GOSPODARSTVO

Razmere v slovenskem gospodarstvu po osamosvojitvi so bile težavne, saj je izgubilo večino nekdanjih jugoslovanskih trgov in se soočalo z gospodarsko krizo, ki je bila še posledica zgrešene politike prejšnjih desetletij. Leta 1993 je bila gospodarska kriza najhujša; zaposlenost je bila npr. kar za četrtno nižja kot šest let prej. (Slovenska kronika XX. stoletja, 1996) Slovenija je začela vzpostavljati stike z drugimi državami in se povezovati zlasti s srednje- in zahodnoevropskim prostorom. Tako so sredi devetdesetih gospodarska proizvodnja in dohodki spet začeli rasti, inflacija in nezaposlenost pa sta se zmanjšali. Leta 1992 je Slovenija sprejela zakona o denacionalizaciji in privatizaciji ter po pol stoletja socialističnega razvoja spet stopila v kapitalizem.

CERKEV

Šele v zadnjem obdobju so se tudi razmere na področju religije začele normalizirati. Po prvih večstrankarskih volitvah so začeli razpravljati o spravi med nasprotji, ki so se vlekla vse od druge svetovne vojne in povojnih pobojev naprej, in julija 1990 je v Kočevskem Rogu potekala prva spravna slovesnost, na kateri sta si segla v roke ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar in predsednik države Milan Kučan. Nasploh so bile aktivnosti pred in ob razglasitvi samostojnosti Slovenije ena od redkih priložnosti v zgodovini, ob kateri so vse slovenske politične in cerkvene sile pokazale izredno enotnost in si prizadevale za isti cilj. Na slovesni razglasitvi samostojnosti je denimo govoril tudi nadškof Šuštar in blagoslovil za to priložnost zasajeno lipo. S tem dejanjem je država simbolično dala Cerkvi mesto tudi v javnosti, kamor petdeset let ni imela vstopa.

Petdesetletno obdobje je bilo zaznamovano tudi z dejstvom, da so bili mediji cerkvi nedostopni. Biziljeva piše, da je bila Cerkvi televizija skoraj povsem nedosegljiva: »V sedemdesetih letih so se s posnetkov slovenskih vasi in mest še izrezovali kadri, na katerih je bila cerkev.« (Bizilj, 1991: 55) Po prvih večstrankarskih volitvah in dogajanjih okrog osamosvojitve pa je torej tudi Cerkev postala sestavni del medijev. Ob pol stoletja trajajoči odsotnosti so bila nenadna prizadevanja države, da bi Cerkev umestila v javni sektor kar nekoliko nenavadna. »Televizija je okoli božičnih in velikonočnih dni morda celo poskušala popraviti stare grehe in Cerkvi namenila več programskega prostora kot v vseh prejšnjih letih. V medijskem pretiravanju se je čutila slaba vest.« (Bizilj, 1991: 56)

4.5.1 Analiza Pila

Leto 1991, leto osamosvojitve republike Slovenije, tudi Pionirskemu listu prinese najbolj temeljite spremembe. V tem obdobju se časopis preimenuje v Pisani list in prevzame novo, moderno zunanjo podobo z barvnimi stranmi in mnogimi fotografijami. Odgovorna urednica do leta 1993 je Suzana Šoster, potem jo zamenja Vlada Durjava. Tudi pri obravnavi vsebine in vrednot, ki jih predstavlja Pil, je leto 1991 prelomno. Večina glavnih vrednot, ki jih je Pil predstavljal v prejšnjih obdobjih, izgine ali pa imajo zdaj obrobni pomen (učenje, svet). Pojavijo se številne nove in tudi nekatere, ki so bile v prejšnjem obdobju označene celo za negativne ali jih s tem namenom sploh niso prikazovali (religija). Na splošno postajajo vrednote naravnane vedno bolj individualistično.

DOMOVINA

Pil je na področju te vrednote prevzel novo vlogo; zdaj predstavlja le še prej ožjo domovino, zdaj državo Slovenijo. V avgustovski številki se pojavi kratek zapis o vojni: »Kaj naj napišem? Da je bila vojna. Začela se je le nekaj ur potem, ko smo v Sloveniji po volji velike večine ljudi razglasili, da smo samostojna, neodvisna država. Mnogim taka odločitev ni bila všeč. Prišli so tanki, slišalo se je streljanje /.../ Ponos se je takrat mešal s strahom, z jezo, z žalostjo.« (Pil, 1991) Pil se ne spušča v politično ozadje vojne, tudi ne v opis poteka vojne. Objavi le nekaj fotografij iz novinarskih središč in piše, od kod so prišli novinarji, da bi poročali o Sloveniji. Objavi tudi anketo med bralci, kakšni so bili njihovi občutki ob vojni. V eni od naslednjih številki zasledimo še predstavitev slovenskih nacionalnih simbolov – grba in zastave z zaključkom: »Novi slovenski simboli se nam sploh ne zdijo več novi. Postali so naši.« (Pil, 1991) Pil torej ne zbuja v bralcih nikakršnega posebnega občutka domoljubja. Daje jim občutek, da se ni zgodilo nič posebnega, da je bila osamosvojitve države povsem normalen razvoj dogodkov, novi slovenski simboli se nam sploh ne zdijo več novi.

Pil v zadnjem obdobju Slovenijo predstavlja v glavnem prek rubrik, kot je »Legende za potepuhe«, v kateri predstavlja slovenske kraje in z njimi povezane legende, ljudi in dejavnosti. Bralce na ta način spodbuja k spoznavanju slovenskih krajev. V tem obdobju seveda ni več prostora za pisanje o Jugoslaviji in partizanih, prav tako se nikoli ne pojavijo zapisi o politiki in le redko o sami zgodovini Slovenije (izjema je pisanje o starih običajih, zgodovini krajev ipd.). Pil je zdaj bolj aktualen, piše o sedanjosti.

Prelom s prejšnjimi obdobji je pri vrednoti domoljubja očiten. Prej je Pionirski list na zelo očiten način skušal mlade bralce vzgajati v narodni zavesti, v ljubezni do ožje in širše domovine, njene bližnje (vojne) preteklosti in političnega sistema. Domoljubna vzgoja je bila poudarjena predvsem s povečevanjem državnega voditelja Tita, partizanske zgodovine in socialističnega napredka Jugoslavije ter vedno znova s pisanjem o praznovanju državnih (ideoloških) praznikov. Po osamosvojitvi Slovenije Pil ta vpliv v celoti opusti. Najbrž zaradi zasičenosti s pritiskom državne vzgoje v prejšnjem sistemu in zaradi želje, da bi se še bolj približal bralcem, ki imajo »puste« zgodovine dovolj že v šoli, Pil bralcev zdaj ne obremenjuje z vrednoto domoljubja. O državnih praznikih ne piše. V njegovih prispevkih o Sloveniji je izražen predvsem namen informiranja bralca in ne namen zbujanja narodne zavesti. Na ta način je Pil sicer dosegel večjo sproščenost, po drugi strani pa ta pristop skupaj z dejstvom, da tudi v šoli državna vzgoja ni prav močno zastopana, najbrž pojasnjuje, zakaj je

narodna zavest pri mladih danes tako nizka. Seveda je pristop izrazite državne vzgoje v prejšnjem sistemu najbrž pogosto imel ravno nasproten učinek, kot bi njegovi izvajalci želeli, a to ne pomeni, da lahko medij zdaj s popolno odsotnostjo te vrednote pripomore k narodni zavednosti mladih bralcev. Za to bi najbrž moral poiskati metodo srednje poti.

ZNANJE

Eden glavnih ciljev Pila ostaja izobraževanje mladih. To je prisotno v prispevkih, povezanih z aktualnimi znanstvenimi odkritji (npr. članek o ledenem možu Ötziju) in priljubljenimi vedami in temami (računalništvo, šport). Za izobraževanje Pilovcev je v prvi vrsti zadolžena Vesela šola, ki ni taka kot navadna šola, kot nakazuje že njeno ime. Pilovo podajanje znanja se precej razlikuje od šolskega. Je mladim prijaznejši, suhoparni podatki so popestreni z zanimivostmi, fotografijami, anketami. Kjer je le mogoče, uporabijo prvo- ali drugo osebno pisanje, da se bralci počutijo bolj vpletene. Težke teme so predstavljene na bralcem razumljiv in zanimiv način. O paleontologiji, vedi o nastajanju fosilov, npr. pišejo: »Ko jo vsaj malo spoznamo, postane bolj zanimiva kot najbolj napeta zgodba. Ne verjamete? Poglejte tole: v kamnolomu za hišo najdete nenavaden kamen, ves prepreden s čudnimi izboklinami. Takoj poiščete najbližjega znanstvenika. Ta vam pove, da ste našli okamenele sledove lazenja na morskem dnu. Aaa? Kako, od kdaj pa je morje za mojo hišo? O, že dolgo ga ni več, toda pred davnimi leti je bilo, o čemer pričajo tudi okamenele korale ali školjke.« (Pil, 1993)

ZABAVA

Pil se približuje svojim bralcem tudi s tem, da se zaveda, da jih prosti čas praviloma veseli bolj kot šola. Zaveda se, da mladi potrebujejo zabavo. Sočustvuje z njimi, ko imajo polno dela s šolo in ko je spet konec počitnic: »Se pa tolažim z upanjem, da se boste kmalu spet navadili na nabutan urnik in okrnjeno prostost.« (Pil, 1991) Sam Pil naj bi bil namenjen (predvsem) njihovi zabavi; s svojimi zgodbicami (»Blazno resno o seksu«), fotostripi, rubrikami o glasbi, športu, filmih, s križankami in vici. Pil pogosto piše o zabavah in različnih prireditvah, ki jih je organiziral (otvoritev Lego centra, Pilovo tekmovanje glasbenih skupin, državno tekmovanje v Veseli šoli).

MLADOST

Pil se vedno bolj približuje svojim bralcem z načinom pisanja, jezikom in vsebino. Novinarji in uredniki so vedno bolj osebni: »Nekaj vam povem, če ne boste vlekli rilcev. Ko zjutraj končno pridem na vrsto v kopalnici in do kozarca cedevite v kuhinji, ko mi uspe osvežiti rože na balkonu in potolažiti sestradanega mačka, me že tako mine zaspanost, da lahko pogledam skozi okno.« (Pil, 1991) Uporabljajo sleng: »Da malo sesujem zabavno sceno, sem mulariji in ta velikim težila z vprašanji o dolgčasu. /.../ Ljubčki, živžav. Malo že štekam /.../« (Pil, 1991)

Precejšen del Pila zavzemajo svetovalne rubrike, ki časopis še bolj približajo mladim, saj jim pomagajo pri njihovih osebnih problemih. Pilovci se z vprašanji lahko obrnejo na psihologinjo, kozmetičarko, ginekologinjo, zdravnika, grafologa, veterinarja ali teto Justi. Pogoste teme so aktualni problemi osnovnošolcev: ljubezen, ljubosumje, »pecanje«, špricanje, odraščanje, spolnost itd. Pil vedno znova daje vedeti, da je na strani mladih, in je kritičen do odraslih. V Kotičku tete Justi tako lahko preberemo: »Ti pa tudi sama priznam, da dobim napad žolčnih kamnov, ko slišim hvalospeve sosedovim otrokom, ki 'da so od boga dani', za lastno smrkljivo pa 'ne vemo, kaj smo zagrešili, da smo si jo ubožci zaslužili'.« (Pil, 1998) Časopis upošteva razvojno stopnjo svojih bralcev in njihove psihološke karakteristike. Zaveda se denimo, kako zelo se najstniki obremenjujejo z videzom in to težavo skuša ublažiti. V kotičku za modo npr. preberemo: »Svetlolaso dekcle na dveh slikah je slavna manekenka Eva Herzigova. Izdala vam bom njeno veliko skrivnost: tudi tako lepo dekcle, kot je ona, ima probleme. Ima namreč velika stopala, zato je na slikah velikokrat bosa.« (Pil, 1998)

STRPNOST

Povsem nova vrednota, ki se občasno pojavi v zadnjem obdobju, je strpnost. Leta 1996 Pil napravi anketo med otroki tujih državljanov (ambasadorjev, profesorjev, ...), ki živijo v Sloveniji in na koncu zapiše: »Res bi bilo dolgočasno, če bi bil na svetu le en narod.« (Pil, 1996). Pogosto se pojavlja reklamno geslo »Vsi drugačni, vsi enakopravni«. V članku o otrocih s cerebralno paralizo se pojavi uvodnik, ki kritično gleda na številne priljubljene vrednote tega časa (potrošništvo, uspešnost, zaposlenost). »Težko je oceniti, kaj je normalnost in kaj drugačnost. Si normalen, če slediš najnovejšim trendom, če imaš najbolj sodobno kolo ali najboljše rolerje? Pomeni to le, da si v šoli uspešen, da je tvoj dan do zadnje minute zapolnjen z različnimi hobiji? Je normalnost to, da so starši uspešni v službi in da imajo dober

avto? Ste kdaj pomislili na to, da obstaja tudi drugačna normalnost, ki tistim, ki jo izkusijo, prinaša več zadovoljstva in so zmagovalci v mnogih drugih pogledih.« (Pil, 1996)

RELIGIJA

V praznični številki 1991 se prvič v zgodovini Pionirskega lista pojavi prispevek o božiču in jaslicah: »Ni božičnega večera brez smrečice in jaslic. Jaslice pripovedujejo že skoraj dva tisoč staro zgodbo o Jezusovem rojstvu.« (Pil, 1991) Pri tem ni nobenega pojasnila, kdo je Jezus, kaj je bistvo jaslic, zakaj se do zdaj pravzaprav o tem nikoli ni pisalo. Zapis se preprosto pojavi, kot da je naenkrat povsem normalno, da se božič praznuje in da se o njem piše. V naslednjih letih bolj od božiča postaja pomembna božična dekoracija: »Brez adventnih venčkov skorajda ne gre več!« Naslednji stavek je zanimiva prisposoda nenadne spodbude k javnemu značaju verskih praznikov: »Letos pa zares obesite venček tudi na vhodna vrata!« (Pil, 1993) Istega leta pa v prispevku o raziskovanju decembrskega praznovanja na osnovni šoli Cerčno končno tudi izvemo, kaj se na božični večer pravzaprav počne. »Praznični december je za marsikoga najlepši na božični večer. Takrat so posvetili hišo. /.../ Domači so se pogovarjali, molili in igrali različne igre. /.../ Ko so šli k polnočnici, je morala v hiši goreti luč.« (Pil, 1993)

Po papeževem obisku Slovenije Pil objavi prispevek, ki kaže na nov odnos javnosti in države do Cerkve. »Med nami je bil vrhovni poglavar Rimskokatoliške cerkve papež Janez Pavel II. glasnika miru, sprave in spoštovanja je v treh dneh v Ljubljani, na slovesni maši ob 1250 letnici krščanstva pri nas, na evharističnem slavlju v Mariboru in v Postojni navdušeno sprejelo več kot 250.000 ljudi.« (Pil, 1996) Pil zdaj priznava, da je tudi vera del življenja mnogih njegovih bralcev. »Mnogi, ki ste ga (papeža, op. K. T.) pričakali v ljubljanski, postojnski in mariborski množici, tega dne gotovo ne boste pozabili. Nekateri med vami pa ste celo nastopili v programu, ga osebno pozdravili in mu zaželeli vse najboljše za rojstni dan.« (Pil, 1996)

4.5.2 Sklepna ugotovitev

Peto 1991 – 1998 se začne s pomembno prelomnico. Slovenska skupščina je 25. junija 1991 po uspešno izvedenem plebiscitu razglasila neodvisnost in državno samostojnost Slovenije. Slovenija je zaživela kot večstrankarska demokratična država in dosegla politično stabilnost, ki ji je omogočala vključevanje v mednarodne organizacije in približevanje zahodnoevropskih povezavam. Sredi devetdesetih so gospodarska proizvodnja in dohodki spet začeli rasti, inflacija in nezaposlenost sta se zmanjšali. Slovenija je po pol stoletja socialističnega razvoja stopila v kapitalizem.

Kapitalizem je s seboj prinesel povsem nove vrednote, ki jih je mogoče opaziti tudi v Pionirskem listu. Največje znamenje tega je že zunanja podoba, ki postane moderna, z mnogimi fotografijami, in ime revije, ki se zdaj spremeni v Pisani list. Večina glavnih vrednot iz prejšnjih obdobj izgine ali pa imajo zdaj obrobni pomen (učenje, domovina), pojavijo se številne nove (zabava, strpnost) in tudi nekatere, ki so bile v prejšnjih obdobjih označene za negativne ali pa jih s tem namenom sploh niso prikazovali (religija). Pil se torej zdaj od političnih tem povsem oddalji, celo do te mere, da v svojih bralcih ne spodbuja domoljubja do nove države Slovenije. Njegove teme so povezane s kapitalistično miselnostjo: zabava, užitek, zunanost, strpnost, odprtost, izobraženost.

5. SKLEP

Pil je v svoji petdesetletni zgodovini doživel mnoge spremembe, ostal pa je vodilni časopis za osnovnošolsko mladino. Na začetku leta 1948 tega položaja ni bilo težko doseči, saj je bil edini časopis za mlade, poleg tega pa še časopis vodilne državne otroške/mladinske organizacije. Že tedaj je jasno dal vedeti, da se zaveda poslanstva, ki ga ima mladinski časopis, to je vzgajati mlade. Poleg tega pa, da se zaveda, da mladinski časopis v pravkar nastali komunistični državi mora svoje bralce v prvi vrsti vzgojiti v socialističnem duhu, v poslušne državljane.

Naloga je imela zanimivo priložnost opazovati, kako so te, na začetku tako strogo zastavljene vrednote v obdobju petdesetih let postajale vedno bolj ohlapne in kako so se pravzaprav speminjale skupaj z družbeno-zgodovinskimi premiki v državi. Časopis je bil prva desetletja tako očitno povezan z državno oblastjo, da je iz analize prispevkov zlahka moč razbrati, kaj se je v tem času dogajalo v državi.

V prvem obdobju (1948 – 1952), obdobju povojne obnove Jugoslavije, graditve težke industrije, udarniških akcij in komunistične prevlade nad vsem javnim življenjem, so tudi vrednote v Pilu temu primerne: učenje, domovina, odnos do sveta, skromnost pri gmotnih dobrinah, negativen odnos do religije in navdušenje nad dosežki obdobja. Pil bralce spodbuja, naj se pridno učijo, da bodo nekoč tudi oni prispevali svoj delež k graditvi lepe, skupne domovine Jugoslavije.

V drugem obdobju (1953 – 1963), ko se je gospodarstvo preusmerilo s težke na predelovalno industrijo in je življenjski standard narasel, ko se je uveljavilo samoupravljanje in se je kultura osvobodila agitpropa, so vrednote v Pilu naslednje: učenje, domovina, svet, gmotne dobrine, religija in prosti čas. V odnosu do sveta se veliko piše o državah, ki so bile tako kot Jugoslavija članice neuvrščenih. Prvič se pojavi vrednota prosti čas, obdobje povojnih udarniških akcij je namreč minilo in od bralcev se ne pričakuje več, da se bodo samo učili in delali.

V tretjem obdobju (1963 – 1974) je nezadovoljstvo posameznih narodov s skupno državo vedno bolj očitno. To je čas gospodarske reforme in rasti, čas spremenjenega življenjskega stila in uveljavljanja potrošništva. V Pilu še vedno zasledujemo vrednote: učenje, domovina, svet, gmotne dobrine, prosti čas ter na novo ekologija in zdravje. Na področju učenja Pil postane svetovalec, vlogo avtoritete, ki učence priganja k učenju, pa prepusti učiteljem in si

na ta način pridobi večjo naklonjenost bralcev. Na področju domovine je opazno, da se ne piše več toliko o širši kot o ožji domovini.

V četrtem obdobju (1975 – 1990), po smrti Kardelja in Tita so se nesoglasja med republikami zaostri do konca in Slovenija se je na plebiscitu leta 1990 izrekla za samostojnost. V Pilu še vedno spremljamo vrednote: učenje, domovina, svet, gmotne dobrine in po novem mladost in družbena kritika. Pil je torej zdaj tako kot Slovenija nezadovoljen s stanjem v državi, predvsem s pomanjkanjem izdelkov, ki so bili prej že na razpolago, zato se prvič pojavi vrednota družbena kritika. Pil v tem obdobju tudi na zunaj doživlja velike spremembe. V šolskem letu 1985/86 se najprej preimenuje v Pil, kar je kratica za Pionirski list, leta 1990 pa postane Pisani list.

V petem obdobju (1991 – 1998) Slovenija postane samostojna država, konec je socialistične ureditve, pojavijo se kapitalistične vrednote: domovina, znanje, zabava, mladost, strpnost in znova religija. Domovina je zdaj predstavljena le še informativno, prispevki predstavljajo zanimivosti iz Slovenije, nimajo pa namena, da bi v bralcih zbujali narodno zavest. Prvič se lahko govori o religiji, kar lahko povežemo tudi z novo vrednoto – strpnostjo. Že izbira vrednot, ki jo je delno narekovala sama analiza, kaže, da največjo zarezo pri vrednotah predstavlja peto obdobje. Po osamosvojitvi Slovenije in postopnem prehodu iz socialističnega v kapitalistični sistem so se namreč najbolj očitno spremenile tudi vrednote v Pilu. Analiza vsakega zgodovinskega obdobja posebej in Pionirskega lista, ki je izhajal v njem, je pokazala, da je bil medij vsekakor odvisen od časa in da se je spreminjal skupaj s spremembami v družbeno-političnem razvoju. S tem je potrjena prva hipoteza.

Pil v petem obdobju dejansko postane revija za najstnike, ki v vsem upošteva njihov okus. Opusti »zatežene« teme, kot so politika, gospodarstvo idr. oziroma o njih spregovori na bolj lahkoten in zabaven način. Učenje kot vrednota izgine (zamenja jo znanje), uredništvo ne spodbuja več nenehno bralcev, naj se učijo, saj se zaveda, da jih s tem odbija. V vrednoti odnosa do domovine izgine izrazito domoljubje. V odnosu do tujih držav v glavnem ne govori več o njihovi politični aktivnosti, pač pa jih predstavlja kot turistično zanimivost. Zanimiva je vrednota religija, ki je bila v prvih dveh obdobjih prikazana negativno, v naslednjih dveh sploh ni bila prisotna, v petem obdobju pa se prvič pojavi s pozitivnim prizvokom. Nove vrednote (mladost, zabava) časopis še bolj približajo Pilovcem. Prejšnje vrednote, usmerjene v kolektivnost, so zdaj zamenjale bolj individualno (in tudi potrošniško) naravnane. S tem je potrjena druga hipoteza, da je leto osamosvojitve predstavljal največji prelom pri vrednotah Pila.

LITERATURA

Pionirski list 1948-1990. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Pisani list 1990-1998. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

- 1999. *Acta ecclesiastica Sloveniae*. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Amon, Smilja. *Družbenozgodovinske razsežnosti mladinskega tiska* v Pšeničny, Vili (et al). 1982. *Mladina Slovenije '82*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.
- Bizilj, Ljerka. 1991. *Cerkev v policijskih arhivih*. Ljubljana: samozaložba.
- Blumler, Jay G. in Katz, Elihu (ur.) 1974. *The Uses of Mass Communication*. London: Sage Publications.
- Brake, Mike. 1983. *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.
- Čerin, Ančka (ur.). 1983. *Pionirska organizacija v Sloveniji 1942-1982*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Defleur, Melvin L. in Everette E. Dennis. 1981. *Understanding Mass Communication*. Boston, London: Houghton Mifflin Company.
- Dolenc, Ervin, Godeša, Bojan in Gabrič, Aleš. 1999. *Slovenska kultura in politika v Jugoslaviji*. Ljubljana: Modrijan.
- Dolenc, Ervin in Gabrič, Aleš. 2002. *Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije*. Ljubljana: DZS.
- Downing, John, Mohammadi, Ali in Sreberny-Mohammadi, Annabelle (ur.) 1995. *Questioning the Media*. Thousand Oaks, London, New Delhi : Sage.
- 1988. *Enciklopedija Slovenije*, 2. zvezek. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 1993. *Enciklopedija Slovenije*, 7. zvezek. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 1998. *Mladi in mediji*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Gabrič, Aleš. 1995. *Socialistična kulturna revolucija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Hart, Andrew. 1991. *Understanding the Media*. London, New York: Routledge.
- Hojan, Tatjana. 1977. *Slovenski mladinski tisk: ob 50-letnici Mladinske matice*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Hojan, Tatjana. 1999. *Kaj bereta slovenski učitelj in učenec*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Hundhausen, Carl. 1975. *Propaganda*. Essen.

- Jackall, Robert. 1995. *Propaganda*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: MacMillan Press.
- Jančar, Drago (ur.). 1998. *Temna stran meseca: kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945-1990*. Ljubljana: Nova revija.
- Jowett, Garth in O'Donnell, Victoria. 1999. *Propaganda and Persuasion*. Thousand Oaks, London, New Delhi : Sage.
- Košir, Manca in Ranfl, Rajko. 1996. *Vzgoja za medije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- McQuail, Denis. 1994. *Mass Communication Theory*. London: Sage.
- McQuail, Denis (ur.). 2002. *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*. London, Thousand Oaks, New Delhi : Sage.
- Pirjevec, Jože. 1995. *Jugoslavija: (1918-1992): Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije*. Koper: Lipa.
- Prunk, Janko. 1998. *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
- Pšeničny, Vili (et al). 1982. *Mladina Slovenije '82*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.
- Repe, Božo. 2000. *Sodobna zgodovina*. Ljubljana: Modrijan.
- 1996. *Slovenska kronika XX. stoletja, II. knjiga (1941-1995)*. Ljubljana: Nova revija.
- Smith, Bruce L., Lasswell, Harold D., Casey, Ralph D. 1946. *Propaganda, Communication and Public Opinion*. Princeton : Princeton University Press.
- Sorlin, Pierre. 1994. *Mass Media*. London, New York: Routledge.
- Splichal, Slavko. 1984. *Mlini na eter*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Splichal, Slavko. 1981. *Množično komuniciranje med svobodo in odtujitvijo*. Maribor: Obzorja.
- Splichal, Slavko. 1992. *Izgubljene utopije?* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Tomc, Gregor. 1989. *Druga Slovenija*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, Krt.
- Ule, Mirjana Nastran. 1983. *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Ule, Mirjana Nastran (et al). 1996. *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, Mirjana Nastran. 1997. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- Uršič, Mateja. 1998. *Vladka Durjava, glavna in odgovorna urednica Pila v Naglas*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vreg, France. 1990. *Demokratsko komuniciranje*. Maribor: Obzorja.
- Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje: Komunikacijska strategija, diskurzi, prepričevalni modeli, propaganda, politični marketing, volilna kampanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.